

פרשת 'בראשית'

מתוך 'ליקוטי שמואל

מלקט ועורך: ש. אייזיקוביץ

eisikovits1@gmail.com

הגיליון מופיע באתר 'לדעת' וכן ניתן לקבלו לאימייל מדי שבוע על ידי שליחת בקשה. ,
eisikovits1@gmail.com

058-4852-443

אודה לכם אם תעבירו את העלון לאנשיכם או כתובות של נציג עלון. אשמח לקבל הערות מחכימות ובל"נ אשתדל להתייחס אליהם. גם רשות להדפיס / לחלק / להעתיק / לשמור. - בשעת הצורך הרשות נתונה לאמור מהדברים שבעלון אף שלא בשם אומרם. אבל הבא להדפיס וידפיס בשם אומרו. יביא גאולה לעולם. כמו כן יש אפשרות לקבל כל עלון בכל שפה כמעט שתרצו בתרגום של ווארד .

החיבור הראשון הופיע במסגרת

מפעל ליקוטי שמואל'

"זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו"

בשעה טובה ומוצלחת, בסייעתא דשמיא, רואה אור ספר חדש ומפעים:

ליקוטי שמואל – חומש בראשית

סוף מעשה במחשבה תחילה – לאחר שנים של עיון, איסוף, ליקוט ועריכה, יוצא לאור ספר ייחודי המאגד את מיטב הקטעים, המאמרים, הסיפורים והמשלים שהופיעו בעלוני פרשת השבוע בשנים האחרונות. דברי חן ושכל טוב, שנבחרו בקפידה וערוכים בטוב טעם, כדי להחיות את הלב ולהאיר את השולחן.

מתוכן הפרקים: רעיונות מאירי עיניים לפרשיות השבוע • משלים מעוררי

מחשבה • סיפורים נוגעים ללב • פנינים להעשרה ולהעברה בשולחן שבת

מתאים ללימוד אישי, למסירת דבר תורה ולשיחה משפחתית

ערוך ומוגש בעמל רב על ידי הרה"ג שמואל אייזיקוביץ שליט"א

כרך ראשון על חומש בראשית – כעת למכירה במחיר שווה לכל נפש

60 ש"ח בלבד

להזמנה :

<https://dash.bookpod.co.il/product/2231>

פרשת בראשית

"בְּרֵאשִׁית, בָּרָא אֱ-לֹקִים אֶת הַשָּׁמַיִם, וְאֶת הָאָרֶץ" הַהִתְבּוֹנְנוֹת בְּבִרְיָאָה מַעֲיָדָה עַל הַבּוֹרָא שְׁלֵה, הַתְּבּוֹנְנוֹת בְּבִרְיָאָה מְבִיָּאָה לְאַמוּנָה (הֶרֶב שְׁלֵמָה הַלּוֹי)

אדם שחושב שהבריאה היא תוצר אקראי, אינו מתבונן כדבעי. משל למה הדבר דומה: מלך אחד קרא ליועצו היהודי ושאל אותו: מי ברא את העולם? הקדוש ברוך הוא! השיב היועץ בפשטות.. ומניין אתה יודע זאת?! המשיך המלך לשאול. מבלי לחשוב מיד ענה הלה: "זו היא אמונה!" המלך רטן: אמונה איננה תשובה! יש לך שלשה ימים להביא תשובה הולמת, ולא תמיר את דתך כיתר השרים בממלכתך!. במועד הנקוב הגיע היועץ וביקש לשיר למלך פיוט המלך נענה ומהיהודי קלח שיר מרתק על המלך בחרוזים מעשה ידי אומן... כשסיים שאל המלך בתדהמה: מי חיבר את היצירה המופלאה הזו?! היהודי הניד ראשו ואמר: "מה זה חשוב?! הרי ממילא המלך לא יאמין לי". הדבר סיקרן עוד יותר את המלך והוא דרש מיועצו לומר לו לאלתר מיהו היוצר! "בביתי מתגורר עמי קוף, גידלתי אותו מאז נולד השובב הקטן. אמש ניגש הוא אל שולחני עליו אני מניח את הקלף והדיו, תוך כדי משחק שפך את הדיו על הקלף ונוצר השיר המופלא הזה... אך סיים היועץ את דבריו והמלך התפרץ: שטויות! יצירה מופלאה שכזו הייתכן?! לרגע זה חיכה מיודעינו והשיב בחכמה: "אם המלך מבין שיצירה כה פשוטה לא נוצרה מאליה, כיצד מאמין הוא שעולם שלם ומופלא נוצר מאליו?! הרי בהתבוננות פשוטה בבריאה מבינים שיש מנגנון שלם שברא ומפעיל את כל היקום?! נהנה המלך מתשובת היועץ ומאז היה מאוכלי שולחנו תדיר.

עומד על כך בעל חובת הלבבות בשער הייחוד, לקראת סוף פרק ו', 'ויש בני אדם, שאמרו, שהעולם נהיה במקרה מבלי בורא שהתחילו ויוצר שיצרו. ומן התימה בעיני, איך תעלה בדעת מדבר, בעודנו בבריאותו, כמחשבה הזאת?!".

הרב חיים זוננפלד זצ"ל נכנס פעם לחנות והמוכר לא היה, לפתע נכנס משכיל אחד ושאל: "היכן בעל החנות?" ורבי חיים ענה לו: "זו חנות ללא בעלים!" צחק המשכיל והפטיר בלגלוג: "אולי כדאי שהרב יראה פסיכיאטר, מאשפזים אגב על דבר כזה..." כיצד יתכן חנות ללא בעלים?! התריס המשכיל "הנאור" כנגדו. הרב מבלי להתבלבל השיב: "אני אומר שאין בעלים רק לחנות אחת, אתם אומרים זאת על כל העולם ואני צריך אשפוז?!...!"

דוד המלך אומר: "השמים מספרים כבוד א-ל ומעשה ידיו מגיד ה'קיע ("תהילים יט' פסוק ב)" הבריאה לכשעצמה מעידה על הבורא. הבה נתבונן קצת יותר מסביבנו ונתפעל מגודל הטבע המדהים שברא ה' בעולמינו ונגיע מתוך הכרה לאמונה אמתית ושלימה במי שאמר והיה העולם.

שבת שלום ומבורך

מי צודק המדע או התורה?

"בראשית ברא א-לוקים את השמים ואת הארץ"

שאלה המעסיקה את המדענים כבר מאות שנים היא: "מהו גילו של העולם?" לא פעם מנגחים המדענים את היהדות ויוצאים כנגד תורתנו הקדושה בטענה שהעולם קיים מיליוני שנים ומוכיחים זאת על פי מדדים אמפיריים המאששים את טענתם... פשוטי העם אף יאמרו כי לפני מאות שנים לא היו את המכשירים של היום... ועוד טענות כאלו ואחרות על מסקנות שהתקבלו על ידי גאוני עולם וחכמי ישראל במשך הדורות על היקום וגילו...

התשובה פשוטה: תלוי ממתי מסתכלים על העולם...

משל למה הדבר דומה: לתערוכה שהוזמנה על ידי המלך ונקבע תאריך לפתיחתה. כל האומנים פסלים וציירים כאחד עמלו כחודש להציג את יצירותיהם ולהרשים את המלך והעם. והנה ביום המיוחל נפתחה התערוכה ברוב פאר והדר. שני חברים החליטו ללכת אף הם ולהנאות מיצירותיהם של אומני המדינה. והנה בפתח התערוכה עמד פסל של אדם ישיש בגובה שני מטרים הנראה כאמתי... אמר האחד לחברו: "הבט הפסל לפחות בן 90 אם לא בן 100 שנה..." השיב החבר: "שוטה שכמותך! התערוכה נפתחה רק היום הפסל לא יותר מחודש אחד..." מי משניהם צודק? - שניהם צודקים!

האחד הביט על הפסל והעריך את גילו על פי מראהו. ואילו חברו מדד את גילו מרגע היצירה...

כן הוא הנמשל:

הקב"ה ברא את השמים והארץ, את הים וההרים ואפילו את האדם כבר מוכנים בגילאים מתקדמים את האדם ברא כאחד בן 50 שנה ולא כתינוק... את ההרים ברא כהרים בני מיליוני שנים ואף את העצים והאבנים... אם כן מה הפלא?! המדע מודד את גיל היקום לפי הגיל שנראה היקום ועל פי המכשירים הבודקים את הגיל כפי שנראה לעין... התורה וחכמי ישראל מודדים מזמן היצירה וזה לא יותר מ- 5800 שנה...

משה אמת ותורתו אמת!

למה נקרא שמה: "שבת בראשית"?

בכל השבתות שלהם שמות מיוחדים לא מצינו שם של שבת על שם הפרשה של השבוע.

לדוגמה: שבת הגדול - על שם שהנס הגדול, שבת פרה, שבת זכור, שבת שקלים ושבת החודש על שם הקריאה בתורה. שבת שובה ושבת חזון על שם ההפטרה... אם כן מדוע דווקא השבת הזו נקראת על שם פרשת השבוע?! הגמרא בבא בתרא (דף קכ.) מביאה: "וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל" ר' יוסי הגלילי אומר: מועדי ה' נאמרו שבת בראשית לא נאמרה.

והגמרא שואלת: מה הכוונה?

והיא עונה: מועדים ה' אמר לנו לעשות ואנחנו קובעים אותם כשבת או כשבת שבתון. להבדיל משבת בראשית שלא עם ישראל קובע אותה אלא הקב"ה בכבודו ובעצמו. הקב"ה קבע שלאחר כל שישה ימים יבוא יום השביעי ויהיה שבת... יוצא אם כן, שלאחר שעברו כל החגים שאנחנו קבענו מגיעה שבת בראשית שקבעה הקב"ה.. לכן נקראת היא "שבת בראשית"

ספר נזר התורה מביא מדרש: הכל יודוך והכל ישבחוך זו "שבת בראשית" ונשאלת השאלה מה הקשר?! מבאר האדמו"ר מבעלז: למלאכים יש 6 כנפיים בכל יום משבחים הם בכנף אחד וכשמגיעה שבת לא נותר להם כנפיים והקב"ה אומר להם: "ביום שבת אין לי צורך בכם בני ישאל ישבחו לי" ולכן דווקא ביום שבת ישנם זמירות מרובות ו"שירת הבקשות" ובזה נבין עוד טעם למנהג קריאת שיר השירים בעת כניסת שבת קודש, כי היא הזמן שניתן לאדם הכוח לומר שירה ואז מעורר השירה... כל זה נכון לגבי כל שבת אבל בשבת בראשית - השבת הראשונה שבבריאה הרי נבראו המלאכים ביום השני ואם כך נותרה להם כנף אחת ליום שבת... לכן בשבת זו שיבחו את הקב"ה גם המלאכים וגם אדם הראשון וזהו שאומר המדרש: הכל יודוך והכל ישבחוך זו "שבת בראשית" כיוון שבשבת זו מלאכים ואדם הראשון - הכל הודו להקב"ה...

"בראשית ברא א-לקים (א'א)" (תורת הפרשה)

יש לפרש בדרך רמז, כי הנה חובה קדושה מוטלת על כל יהודי בראש ובראשונה להאמין באמונה שלמה ותמימה מבלי חקירות, שהשם יתברך ברא את העולם, ורק אם נתחזקה אצלו האמונה בלב ונפש, אזי ניתנה לו רשות לחקור ולהתעמק עד שיבין זאת גם מצד השכל. וזהו שאומר הכתוב: "בראשית ברא א-לקים את השמים ואת הארץ" - בראש ובראשונה צריך האדם להאמין באמונה שלמה שהשם יתברך ברא את השמים ואת הארץ.

הסָבֵל, אינו לריק! (א,א-ז) (אברהם לוי)

בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ... וַיֵּרָא ה' כִּי רָבָה רָעַת הָאָדָם... וְכָל יֵצֵר מַחְשְׁבַת לְבָבוֹ רַק רַע כָּל הַיּוֹם... וַיֹּאמֶר ה' אֶמְחָה... מֵעַל פְּנֵי הָאָדָמָה, מֵאָדָם עַד בְּהֵמָה עַד רֶמֶשׂ וְעַד עוֹף הַשָּׁמַיִם... (א' א' - ו' ז').

אחד הדברים המעניינים ביותר בפרשת בראשית, זו הפתיחה והסיום השונים והמנוגדים - המתובלים במעברים חדים ועזים עד מאוד. מה כוונת המשורר החזן והפייטן?

בתחילת הפרשה אנו מתוודעים לנתונים מאוד משמחים, התורה משתפת אותנו בבריאת ופריחת העולם, כיצד "הכלום" הפך לעולם מושלם פורח ומשגשג - המכיל בתוכו את הכל. אנשים, חיות, פירות, אגמים, נהרות, אלפי סוגי פרפרים, דגים, ציפורים, עצים... הכל צבעוני וחי ותוסס ומסודר בתבנית ותוכנית מדהימים - כאשר כל יצור קיבל את המאפיינים והצורה הייחודית שלו. אין ספק שהמידע הזה נחמד, ומרנין כליות ולב. אך כאשר אנו מדפדפים עוד קצת בפרשה ועוברים לשלב הבא, אנו מגלים פתאום שהעסק מסתבך. האדם והאישה והנחש חוטאים, קין הורג את הבל, שני המלאכים "שמחזאי ועזאל" חוטאים עם בנות הארץ ומאבדים את מעלתם (ילקוט שמעוני רמז מ"ד ד"ה כל אותה), השחיתות פושה בכל פינה והבריאה כולה מרשיעה ומתעוותת מקצה לקצה. האדם, הבהמות, העופות, העצים, כולם פוגמים ורוצחים וגוזלים ומורדים בא-לוקים, נציין רק שרבי יוחנן מגלה לנו שאנשי דור המבול עשו את כל העבירות שבתורה (סנהדרין קח ע"א).

למרבה התוגה והיגון המצב הקריף והחמיר והפך לבלתי ניתן לשיקום, עד שהתורה מכריזה בסוף פרשתנו את המילים הבאות: "וַיֵּרָא ה' כִּי רָבָה רָעַת הָאָדָם בָּאָרֶץ וְכָל יֵצֵר מַחְשְׁבַת לְבָבוֹ רַק רַע כָּל הַיּוֹם", וַיֹּאמֶר ה' אֶמְחָה... מֵעַל פְּנֵי הָאָדָמָה, מֵאָדָם עַד בְּהֵמָה עַד רֶמֶשׂ וְעַד עוֹף הַשָּׁמַיִם, וּנְגֹזָר עַל כֹּלָם כְּלִיָּה וּאֲבָדוֹן. [גם על נוח נגזרה הגזירה, אלא שה' חמל עליו ועשה לו נס (שם)]. בכדי שנבין את היקף הפשע והרשע של אנשי דור המבול, נציין רק שהגמרא מגלה לנו שמחמת שאנשי דור המבול מרדו בבורא עולם בקנה מידה שלא ניתן לתפיסת אנוש, משום כך הם נענשים

לנצח. כאן בעולם גופם התייסר ונמחה במי המבול, וגם לעתיד לבוא הם לא יזכו לקום עם כולם בתחיית המתים (שם) והם ימשיכו להיענש לנצח (עיין שם במהרש"א ח"א ד"ה "נשמות לפגרים").

אכן המעברים בפרשה מאוד חדים ועזים. הפרשה פותחת בבריאת ופריחת העולם, ומסיימת "בטרגדיה עולמית", "באבדון נצחי", בגזרת המבול.

והשאלה נשאלת: כיצד הגיע העולם לכזה שפל? הרי מדובר באנשים שהיו בדרגה מאוד עליונה ונשגבה, אנשים שחיו ונשמו את בריאת העולם - וידעו היטב שהעולם אינו הפקר, אם כן מה גרם להם לעשות תפנית כל כך חדה ומרחיקת לכת? מה גרם להם לשיבוש הגדול בהשקפת עולמם - ולמעידה והמרידה החמורה בבורא? האמת היא שאיננו יכולים להבין את הלך חשיבתם של אנשי אותו דור, ברור שזה מעבר להשגתנו, אך דבר אחד לפחות אנו כן יודעים. חכמנו ז"ל גילו לנו מהי העבירה החמורה ביותר שביצעו אנשי דור המבול, ומה גרם להם להגיע לכזה שפל.

מהי העבירה החמורה ביותר שעשו אנשי דור המבול? האנשים הללו התגאו על א-לוקים וכפרו בטובותיו, וקנטרו אותו בדברים - "להכעיס". הם נשאו עיניהם לשמים ואמרו: בורא עולם, מדוע שנעבוד אותך ונתכופף למצוותיך? הרי איננו זקוקים לחסדיך וְלְגִשְׁמִיךָ. יש לנו שפע של מעיינות ונהרות, ואנחנו מסתדרים יפה גם בלעדיך - ואיננו זקוקים שתעשה לנו טובות ותוריד לנו גשמים (סנהדרין ק"ח ע"א). המילים הללו הם הפשע הגדול ביותר שעשו אנשי דור המבול. מדוע? משום שאדם שרוצח וגונב, הגם שהוא עושה מעשה נורא ואיום, מכל מקום עדיין יש לו איזו סיבה מטופשת שמחמתה הוא חוטא, ולדעתו יצא לו מזה איזה רווח גשמי מדומה. גם מי שעובד עבודה זרה, למרות שהמעשה שלו חמור עד מאוד, מכל מקום אותו שוטה עושה זאת לשם תאוה וצורך, הוא מחפש איזו רוחניות להישען עליה. [בחז"ל מובא שפעם הייתה תאוה גדולה לעבוד עבודה זרה - ממש כמו שיש היום תאוה שנקראת "ניאוף" (סנהדרין ק"ב ע"ב)]. אכן לכל עבירה עוד אפשר למצוא איזה הסבר וסיבה גשמית שמחמתה עלול האדם לחטוא "לתיאבון". אך המילים הנוראות שהטיחו אנשי דור המבול בבורא עולם, היו נטו להכעיס את ה' - ללא שום הנאה גשמית. זה פשוט להתגאות על ה' ולבעוט בחסדיו וטובותיו ולמרוד בו ללא שום רווח ותועלת. האם יש דבר חמור מזה? כעת אנו מבינים דבר נוסף: שהרי כתוב בגמרא שה' אמר לדור המבול כך: אתם מקנטרים אותי ומתייהרים עלי שאינכם צריכים שאוריד לכם גשם - ואתם מנפנים במעיינות המים והנהרות שנתתי לכם? במים מרדתם בי, ובמים אעניש אתכם (סנהדרין ק"ח ע"א). זו הסיבה שהם נענשו במי המבול.

והשאלה נשאלת: מדוע ה' עושה עסק כל כך גדול מהעניין - עד כדי כך שהוא בוחר להענישם דווקא במים? מדוע ה' לא עושה עסק גדול מעבירות חמורות אחרות שעשו אותו הדור? הוא אשר

אמרנו. כל העבירות זה היה לתיאבון, ועוד אפשר להפעיל עליהם את מידת הרחמים. אך המילים המתריסות שהם אמרו לבורא עולם - זו הייתה פסגת הגאווה על ה', הם נאמרו להכעיס ולא לשום מטרה אחרת, ואין לך מעשה חמור יותר מזה. זו הסיבה שמחמתה ה' עשה מזה עסק מאוד גדול.

ומה גרם לדור המבול להתגאות על ה'? עונים חכמנו ז"ל תשובה מאוד מעניינת: מחמת שלאותו דור היה "כל טוב", הם נפלו ברשת הגאווה (סנהדרין ק"ח ע"א). והדברים תמוהים ולא מובנים. שהרי מה הקשר בין "כל טוב" לגאווה? ועוד יותר לא מובן, כיצד גאווה מובילה למרידה בה? אך אל דאגה, אין צורך להילחץ, התורה הקדושה פותרת לנו את החידה הסבוכה הזו. היכן? יִשְׁנו פסוק שכתוב בו 'וַיִּשְׁמַן יִשְׂרָאֵל וַיִּבְעֹט... וַיִּטֹּשׁ אֶל-לֹהֵ עֲשָׂהוּ... וַיִּנְבֵּל צוּר יִשְׁעָתוֹ' (דברים ל"ב ט"ו), ואת הפסוק הזה מבארים חכמנו כך: וַיִּשְׁמַן יִשְׂרָאֵל וַיִּבְעֹט - אדם שמתברך בכל טוב ומקבל מהבורא "פינוק מלא", אט אט הוא מפתח חשיבה עקומה של "כוחי ועוצם ידי עשו לי את החייל הזה" - והוא מתעלם מכך שבעצם את הכל נתן לו ה'. וכיוון שכך... וַיִּטֹּשׁ אֶל-לֹהֵ עֲשָׂהוּ - מחמת שיש לאדם כל טוב ואין הוא זקוק לעזרה בשום תחום, ממילא אין לו סיבה לחפש את ה' - והוא כבר לא פונה אליו. וכאשר האדם לא פונה לה' ומנתק את הקשר הרוחני, אזי מתחיל אצלו דרדור גדול והוא מגיע לעומק השפל, עד לרמה החמורה של... וַיִּנְבֵּל צוּר יִשְׁעָתוֹ - למרוד בה' ולכפור בטובתו, ולהטיח כנגדו בגאווה ובעזות פנים. (ספורנו, אבן עזרא, תולדות יצחק, אוצר התורה). כעת המסלול כבר מובן: מי שיש לו כל טוב והוא מסודר בכל העניינים - הוא לא מרגיש זקוק לחסדי הבורא, כבר אין לו צורך ליצור קשר עם ה' - והוא מנתק את הקשר עם בורא עולם, אט אט הוא מתדרדר מדחי אל דחי, עד שמגיע לכפירה ומרידה בבורא. המסלול הזה, הוא בעצם העומק שטמון בדברי הגמרא שאמרה שהמניעה והמנוע שהוביל את אנשי המבול לדיוטה השפילה ביותר - "לגאווה על בורא עולם", זה היה "הכל טוב" והשפע הגדול והמושלם שהיה להם. חלמתם פעם שזה עד כדי כך?

עד כאן המאמר, והוא מוביל אותנו למסר חד וברור כראש הגפרור: הצרות והתלאות של האדם אינם לריק. הם מקרבים אותו יותר אל הבורא, ובזכותם הוא שומר על קשר חם ולוהט עם ה'. לא נעים לציין זאת, אבל זו עובדה בשטח שאין עליה עוררין ומערערים: מתי אנשים פותחים תהילים ומשתפכים בתפילה מעומק הלב? מתי אנשים מחזרים אחר זכויות נוספות ומתעניינים יותר בקרבת ה'? האם כאשר חייהם הולכים על מי מנוחות ולא חסר להם דבר - או כאשר יש להם קשיים ובעיות? אין זה סוד שדווקא כאשר האדם סובל וכואב - אזי הלב שלו נפתח ומתרחב ומצבו הרוחני פורח ומלבלב יותר מתמיד. נכון?

כעת נפתרה לנו חידה גדולה. איזו חידה? אומר התנא (אבות ו' ד') משפט מאוד תמוה: כך היא דרכה של תורה! פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה ועל הארץ תישן וחיי צער תִּתְּנָה ובתורה אתה עמל, ואם אתה עושה כן... אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא. במבט ראשון

המשנה הזו לא נתפסת לנו בשכל. איננו זוכים להבין מה רוצה התנא ללמדנו. מדוע באמת שנעבוד את ה' מתוך מינימום נוחות? למה שלא נלמד את התורה מתוך פסגת האושר כאשר אנו יושבים על כורסת מסאג' באיזו יִכְטָה מפוארת בלב הים ונהנים משאון הגלים וְהִמָּנַת הציפורים - כאשר בחלל מתנגן השיר "הנה מה טוב ומה נעים", ואיזה כושי חמוד עומד מולנו ומחזיק לנו את הגמרא ביד אחת וביד השנייה הוא אוהז מגש עם ערגליות וכוס קפה? מה רע בלימוד מפנק שכזה? מדוע יש עניין ללמוד מתוך עמל וחיי צער? התנא רוצה להחכים אותנו בידיעה הנ"ל: ככל שהאדם פרוש יותר מענייני העולם והוא מרגיש "חסר" מבחינה גשמית, כך הוא מחובר יותר לבורא - ומעמדו הרוחני גובר ומתעצם. מצד שני, ככל שהאדם מחובר יותר לתענוגות העולם, אזי איכות הקשר שלו עם ה' פוחתת. את הסוד הזה אנו למדים גם מחלומי של יעקב: עבודת ה' היא בבחינת "סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה", ועל הסולם הזה נאמר "מלאכי א-לוקים עולים ויורדים בו". שמתם לב למילים? עולים ויורדים! אי אפשר להיות בו זמנית בשתי קצוות הסולם. או שמתנזרים מהגשמיות ומנתקים מהחומריות וממריאים ועולים עד לב השמים, או שבוחרים בגשמיות ויורדים בעבודת ה'. חלום יעקב מלמדנו שאי אפשר לשקוע בגשמיות וברוחניות בו זמנית!

בגמרא מסופר שרבי שמעון ורבי אלעזר בנו התחבאו במערה 12 שנה מחמת שהמלכות רצתה להורגם, לאחר מכן הם שהו במערה שנה נוספת משום סיבה צדדית, ולאחר 13 שנה הם יצאו סופית מהמערה. במשך כל שנות שהותם במערה הם היו בתת תנאים גשמיים, ואפילו בגדים להחלפה לא היה להם. הבעיה היא שהם חששו שבמשך הזמן הבגדים יתבלו ולא יהיו ראויים להתפלל בהם, והרי יש לעמוד בתפילה לפני מלך העולם עם בגדים הגונים - ולא מטונפים ובלויים. מה עשו אותם צדיקים? חפרו במערה שתי בורות והטמינו בהם את גופם, ואת הבגדים הניחו בצד לכבוד התפילה. בזמן התפילה הם יצאו מהבור ולבשו את הבגדים, ולאחר מכן הניחו אותם בצד שוב וטמנו את גופם באדמה, ולמדו תורה בלי הפסקה. ומה המחיר שהם שילמו על כך? בשר גופם נסדק ונאכל מחמת האדמה, ובשרם היה סדוק ופצוע וכואב. לאחר שיצאו מהמערה נודע הדבר לרבי פינחס בן יאיר, והוא הלך לסעדם ולעזור להם. כאשר ראה את מצבם הגופני הקשה נצטער רבי פינחס מאוד והחל לבכות, ואמר: אוי לי שאני רואה אתכם במצב כזה כאוב, כאשר גופכם פצוע ומוכה. שמע רבי שמעון את דבריו ואמר: על הכאב והצער הגשמי שלנו אתה כואב? על זה אתה אומר "אוי לי שראיתכם כך"? אדרבה! אוי לנו אם לא היינו מגיעים למצב הזה. שהרי בזכות זה שלמדנו תורה מתוך קשיים עם גוף פגוע ופצוע, התרוממנו והתעלינו למדרגות מאוד גבוהות - והגענו להישגים רוחניים עצומים.

שבת בראשית (הרב אליעזר אייזיקוביץ)

"גן עדן" – מעבדה להשלמת בריאת אדם הראשון. כלומר, לא סיפור נפרד אלא המשך מעשה הבריאה. הסביבה שבה ניתן לממש את חופש הבחירה שהיא השלמת תהליך יצירת האדם. הקב"ה בורא את התשתית הגופנית + נפש, אבל האדם שותף למעשה הבריאה של עצמו צריך להשלים כל היתר.

"נעשה אדם" – בלשון רבים פונה לאדם עצמו. אתה ואני ביחד ניצור "אדם".

בתוך גן עדן יש אובייקט אסור – "עץ הדעת". רשב"י: אין שם לעץ הדעת כי אין האיסור מצד מהותו אלא נבחר עץ סתמי העיקר להעמיד את האדם בפני מצב שמשוה אסור לו.

יש כוח פיתוי והוא "הנחש".

בעקבות פי' הספורנו – הנחש הוא כינוי ליצר הרע. מוטציה ייחודית המשלבת את "כוח המתאוה" עם "כוח המדמה" והוא "ערום" (אצל האדם!) יותר מאשר בכל חיות השדה". רק אצל האדם יש כוח מדמה שבשילוב התאוה והאמביציה דוחפים אותו לפעולות – טובות ורעות – החורגות מצורך הישרדותי. כל הגדול מחברו יצרו גדול הימנו.

הנחש הוא איש המכירות האולטימטיבי – הוא צריך למכור מוצר שבורא העולם עצמו מזהיר כי הוא קטלני והרסני. הספורנו מבין את "ביום אוכלך מות תמות" לא כעונש אלא כתוצאה האכילה, שהבחירה באיסור גוררת הרס ונזק.

הנחש יוצר פנטזיה כוזבת הממריצה את האדם להתעלם אפילו מהמציאות הנשקפת לו. עיוות קוגניטיבי.

בימינו הנחש מסתייע במנגנונים כבירים של פסיכולוגיית המונים. איך ניתן לעמוד בפניו?

התשובה מופיעה בדברי הספורנו אחרי חטא קין לפתח חטאת רובץ ואתה תמשול בו – באמצעות צלם הא-לוקים שבאדם יש לאדם את היכולת לעמוד בפני פיתויי החטא. והוא בבחינת כל יום מבקש היצר הרע להמית את האדם אלמלי הקב"ה מסייעו ועומק הכוונה לא שהסיוע הא-לוקי ניתן "אז-הוק" אלא שמתחילת בריאתו ניטעו בו כוחות המאפשרים לו להכריע את הנחש והיינו צלם הא-לוקים. (הרב קופרמן מביא שכך גם ביאר הרן בדרשותיו – הסבר רציונאלי לעניין)

ואומנם יכולת הבחירה אינה מתבארת במונחים מטריאליים גרידא כידוע, ואף מוכחש על דעת מדענים המאמינים בחומריות אלא נובע מהפונקציות הגבוהות בנפש האדם המאפשרות לו

לרסן את הדחפים המידיים ששורשם במערכת הלימבית. אולם אין למדע הסבר מנין מגיע הכוח הזה כשם שאין לו הסבר לכל יתר תכונות התודעה, ומקורו של הכוח הזה בנשמה שנופחה בו מהבורא ועל כן מעניקה לאדם יכולות החורגות ממה שהמערכת הגשמית יכולה לאפשר.

בראשית (א, א).

מובא באלף כתב בשם הגר"א מוילנא זצ"ל בהיותו בגולה בעיר ברלין, היה לו אתו עמו פנקסי תורה וגם ניירות אשר רשם בהם חידושי תורה, ובהיותו אצל בעל הבית אחד בברלין נפל להגאון נייר אחד על הארץ, והבעל הבית הגביהו, ומצא בו שכתב הגאון, 'כל הש"ס בבלי וירושלמי תוספתא מכילתא ומדרשים מרומזים בתורה שבכתב, וכל תורה שבכתב מרומזת בספר בראשית, וכל ספר בראשית רמוז בפרשת בראשית, וכל פרשת בראשית בתיבת בראשית. שאלו הבעל הבית, הנה נולד לי בן בכור, אשר מחויב אני לקיים בו מצות פדיון הבן, יראה לי הגאון איה מרומז מצות זו בתיבת בראשית, השיב לו הגאון, בראשית ראשי תיבות ב'נך ר'אשון א'חר ש'לושים יום ת'פדה.

”בראשית ברא א-לוקים את השמים ואת הארץ” (פניני בית לוי, גליון 301)

שואל רש"י כיצד אפשר לומר שהשמים והארץ נבראו ראשונים, הרי בפסוק הבא נאמר שהעולם היה בתחילה מים 'ורוח א-לוקים מרחפת על פני המים' והייתה גם אש, שהרי השמים נבראו מאש ומים? ועוד יש להבין הרי ביום הראשון נברא האור, והשמים לא נגמרו בעשייתם עד היום השני, אם כן, איך שייך לומר שהשמים והארץ נבראו בראשית כל הבריאה, הרי השמים נגמרו רק אחרי בריאת המים, הרוח והאור. לכן כתב רש"י: אין המקרא הזה אומר אלא דרשני, כמו שאמרו חז"ל בשביל התורה שנקראת "ראשית דרכו", ובשביל צדיקים שנקראו "ראשית תבואתו".

ויש בכך רמז נפלא שהרי אותיות "בראשית" הם "ברית-אש", והאותיות "אש" נמצאים בתוך המלה "בראשית", לרמוז לתורה שעליה נאמר "מימינו אש דת למו". התורה כולה אש כדברי חז"ל שאמרו שהתורה נכתבה אש שחורה ע"ג אש לבנה, וכמו שהאש יכולה להתפשט עד אין סוף, ואין לה הגבלות של גובה, רוחב, נפח ועומק, אלא ככל שיש עצים וחומר בעירה שנתפס בה, מוסיפה והולכת וגדלה עד אין סוף ותכלית, שכן דרך האש שהיא כח רוחני שאין לו הגבלות של החומר הנמצא בשאר כוחות הטבע. וכמו כחה של האש, כך גדול כח התורה. כשהאדם משקיע עמל ויגע בה, מוסיפה לו עוד חכמה ודעת בלי גבול ותכלית, כעניין מה שאמרו חז"ל במסכת ראש השנה (דף כ"ו): לא הוו ידעי רבנן מאי "סלסלה ותרוממך", עד שפירשה להם העוזרת של רבנו הקדוש: הפוך בה והפוך בה דכולה בה, כמה שהאדם הופך בדברי תורה ומתעמק

בה, זוכה להוסיף ולראות עוד ועוד חכמה, והיא מרוממת את האדם בכל המעלות הנמצאות בין בגשמיות ובין ברוחניות.

מסופר על הגאון רבי יצחק אלחנן זצ"ל שאחר שהתפרסם כגדול הדור, חלקו לו כבוד בצורה מיוחדת בכל מקום אליו הגיע. פעם, פגש אותו החברותא שלו ושאלו: הרי למדנו יחד על אותו ספסל, וכיצד זה זכית לקנות מדרגה כ"כ גבוהה בידיעת התורה, מה שאני לא זכיתי. השיבו: אגלה לך סוד, כשהיינו חוזרים מלמוד הישיבה למקום השינה, הייתי מלווה אותך לדירתך, אך מיד לאחר מכן שבתי לבית המדרש להמשיך ללמוד, ודווקא תוספת הלימוד הזו זיכתה אותי במעיינות החכמה.

בראשית ברא א-לוקים (א,א)

וכן הביא אהבת חיים, לאחר גירוש ספרד, התיישבו יהודים רבים בעיר סלוניקי, עד שהפכו להיות בה הכח המכריע, הנמל היה סגור בשבת, גם הבנקים של הגויים ואף משרדי הממשלה לא פעלו, וזאת, משום שכל היהודים שבתו בשבת, וממילא שבתו חיי המסחר והכלכלה כולם. ובסלוניקי היה פחה, מושל מטעם השולטן, שהיה מכבד את היהודים וביותר את חכמיהם. כשהיה רואה תלמיד חכם קרב ובא, היה קם מפניו מלא קומתו. והיו יועציו חורקים שן, כי לא יכלו לראות בכבודם של ישראל. באו ואמרו לפחה: "מילא, שהעיר שובתת בשבתם של היהודים, אין בפנינו ברירה, שכן המסחר נתון בידם. אבל מדוע נחלק להם כבוד ויקר". ענה להם: "ומדוע לא" אמרו: "הבורא יתעלה השפילם, ואנו נרומם אותם, הלא בזויים הם ושפלים בכל המדינות, הכל מושלים ורודים בהם ונותנים אותם למרמס. המכבדם מפר את רצון ההשגחה העליונה". אמר הפחה: "מחר אשיב לכם תשובה".

בערב שלח להודיע לכל שריו ויועציו, כי מזומנים הם לטיול בספינתו, ספינת קיטור מלכותית. באו כולם עם שחר, לבושים במיטב מחלצותיהם. עלו כולם לספינה להתענג על הטיול ועל האירות הנפלא. יצא הפחה עם יועציו אל הסיפון, נשען אל המעקה ואמר: "ראו נא, ראו, שמים מתוחים מעל, ותהום רובצת מתחת. ים משתרע עד לאופק, ובים כרישים ודגים טורפים, ומצולה בלא חקר. מה חוצץ בינינו לתהום המצולה, כמה קרשים הקרויים ספינה. ואם תטבע הספינה", חלילה קראו הכל כאחד, "מלחים מנוסים מנווטים אותה", "ועליהם אתם סומכים" שאל הפחה, "כלום מכירים אתם אותם". שתקו הכל.

אמר הפחה: "ברצוני לראות בידי מי נתון ביטחוננו". פנה וירד לבטן הספינה, ויועציו אחריו. הגיעו לירכתי הספינה, לחדר הדודים והמכונות, וראו שלשה מלחים עומדים ומסיקים, פניהם לטהות מחום הדודים, ובגדיהם וידיהם שחורים מהפיח והפחם ומרבבים בשמן המכונות. פנה הפחה אל שריו ויועציו ואמר: "לא אוכל להסכים לכך, וכי זהו כבוד המלכות, ששלומו ובטחונו

של הפחה, נציג השלטון, יהיו מופקדים בידי אנשים שחורים ומלוכלכים אלו, התכבדו נא, המשנה למלך, ואף אתה, שר האוצר ויועץ הסתרים, והחליפו מהרה את שלשת הפועלים". החווירו השלשה, ומהרו להכביר מילים כדי להעביר את רוע הגזרה: "עבודה זו טעונה מומחיות. חייבים להכיר כל גלגל וכל בורג, לדעת כמה דודים להסיק ובאיזו מידה. אדרבה, בידיהם נתונה הספינה בידיים אמונות. אם אנו ניטול את מקומם, נרד כולנו למצולות".

"בואו", אמר הפחה, "חם ולוהט כאן, הבה נעלה אל הספון". כשעלו לספון, חיך ואמר: "דעו לכם, שהעולם כולו הוא כאנייה הזאת, וכולנו נוסעיה. וכנוסעי הספינה, כולנו מצויים בסכנה גדולה בכל רגע ורגע. אבל יש בספינה זו 'חדר מכוונות' הם בתי המדרש של היהודים, ויש בהם 'הסקת דודים' הרי זו תפילתם לפני בוראם, ולימודם את תורתו שנתן בהר סיני למשה עבדו. 'מסיקי הדודים' הם חכמי היהודים וצדיקיהם. ואם אמנם נוסעי הספינה מתענגים על רב טובה ועל הפלגה נעימה ובטוחה, הן חייבים הם להכיר טובה לאותם מסיקי הדודים שבמדור התחתון, הלבושים בגדים מרובבים ומוכתמים, ועמלים בפרך כדי להשיט את הספינה כולה אל נמל המבטחים". סיים הפחה את דבריו הנחרצים, ופני היועצים חפו.

זהו שאמרו חכמים, "בראשית ברא א-לוקים את השמים ואת הארץ" בשביל התורה שנקראת ראשית, שנאמר, (משלי ח, כב) "ד' קנני ראשית דרכו, קדם מפעליו מאז". ובשביל ישראל שנקראו ראשית, שנאמר: (ירמיה ב, ג) "קדש ישראל לד' ראשית תבואתה". וזהו שאמרו: (תענית כד) "כל העולם ניזון בשביל חנינא בני, וחנינא בני די לו בקב חרובין מערב שבת לערב שבת".

"בראשית ברא א-לוקים את השמים ואת הארץ"

הפסוק שלפנינו מורכב משבע מלים ועשרים ושמונה אותיות. במקביל, גם השבח הנשגב: "יהא שמיה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא" כולל בתוכו שבע מלים ועשרים ושמונה אותיות. על כך דרשו חכמים, שכל העונה 'אמן יהא שמיה רבא' בכוונה - כאילו נעשה שותף לקדוש ברוך הוא במעשה בראשית.

פרשיות חומש בראשית – רמז לחיי האדם.

מבאר במאמרי חן בעלי הרמז אמרו שחיי האדם עלי אדמות כולם רמוזים בחומש "בראשית". בראשית-נח: בהתחלה נח לו, הכל מטפלים בו באהבה וברוב חיבה, אפילו מלכלך סולחים לו מרוב אהבה, הוא דומה למלך. לך לך: מתחיל ללכת, כמה טוב לו, כמה הוריו שמחים כאשר מתחיל לעשות את צעדיו הראשונים. וירא: מתחיל לראות ולהתעניין בכל, ושואל כל הזמן מה זה, מה זה, והוריו נהנים מזה. חיי שרה: הוא מתבגר ומתחתן וקול ששון וקול שמחה נשמעים במעונו. תולדות: מתחיל להוליד ילדים. ויצא: יוצא לחפש לו פרנסה לפרנס את משפחתו. וישלח:

מתחיל לחתן בניו ובנותיו ולשלוח אותם מביתו. וישב: יושב בביתו בשלוה, ביקש יעקב לשבת בשלוה. מקץ: בא הקץ הזקנה, מתחיל לחשוב על הסוף. ויגש: מתחיל להתקרב אל ד', ויגש לשון קירבה. ויחי: הגיע עת פקודתו, ואשרי מי שנכתב עליו ויחי בפטירתו כי ידוע שצדיקים שפתותים דובכות בקבר ואורם אינו נכבה לעולם.

מדוע על האדם לא נאמר "כי טוב" (הרב צבי פולק)

כאשר בורא הקב"ה את האדם נאמר עליו שהוא נוצר "בצלם א-לו-הים". מה משמעות המושג "בצלם"?

על השאלה הזו ניסו לענות מפרשים רבים, וגישתו של הרמב"ם מציעה לראות במה דומה האדם לקב"ה ולהבין שבכך התייחד גם האדם.

הרב סולובייצ'יק אומר שמה שאנו רואים בפרקים הראשונים של התורה, הינו שהקב"ה הינו יוצר ובורא. זה מה שמייחד את הקב"ה בפרקים אלו ומה שאנו לומדים עליו, מכאן שיחודו של האדם, מה שהופך אותו להיותו "בצלם", הינה העובדה שגם הוא יכול ליצור ולברוא דברים חדשים בעולם (גם אם לא יש מאין). מהצד השני, אנו רואים שעל ברייתו של האדם לא נאמר "כי טוב". מדוע על העצים והאבנים, על השמים והארץ נאמר "כי טוב" ואילו על בריאתו של האדם לא? ישנו עוד מקרה אחד שבו נמנע הקב"ה מלומר "כי טוב" וממנו נוכל ללמוד. ביום השני, לא נאמר "כי טוב" על הבדלת המים מעל ומתחת לרקיע. הסיבה הינה שהפעולה עדיין לא נסתיימה בכך. רק ביום השלישי כאשר המים נקוו אל מקום אחד, סיים הקב"ה את מה מלאכת המים, ולכן אמר אז "כי טוב". כלומר אנו רואים שלא נאמר "כי טוב" על דבר שעדיין לא נשלם. רק כאשר תהליך היצירה נשלם, נאמר "כי טוב". זו הסיבה שעל האדם לא נאמר "כי טוב". תהליך יצירתו של האדם עדיין לא הושלם בבריאה. הוא מוטל על האדם עצמו, אשר נוצר בצלם, ואשר חלק מתפקידו הינו להשלים ולשכלל את עצמו ואת מהותו. א-לוקים ואדם שותפים במעשה בראשית, והאדם הוא גם בורא וגם נברא... יש פגמים רבים ובעיות במין האנושי. יש תרבויות שזה גרם להם להתייחס מהאדם. התורה אומרת לנו ההיפך יש באדם את היכולה להשלים וליצור את עצמו, וזהו דווקא תפקידו. רק כאשר ישלים האדם את השלמת עצמו, נוכל לומר גם עליו "כי טוב".

שבת בראשית

גדולה היא שבת זו שנקראת "שבת בראשית", שלא כמו שאר השבתות שאין להם שם מיוחד. אין "שבת נח" או שבת לך לך", אבל יש גם יש "שבת בראשית".

הטור או"ח (סי' רצב) כתב: ומה שתיקנו בשבת ג' ענייני תפילות – אתה קידשת, ישמח משה, אתה אחד. אתה קידשת כנגד שבת בראשית; ישמח משה כנגד שבת של מתן תורה; אתה אחד כנגד שבת שלעתיד לבוא, שבעתיד יהיה ה' אחד ושמו אחד. זוהי גדולתה של "שבת בראשית", שהיא ממשיכה מכוחה קדושה לכל שבתות השנה ובכל שבת אחת מסגולותיה של השבת היא ה"בראשית". בשבת זו יש סגולה של התחדשות, ואפילו לימוד התורה מסוגל להבנה ולהעמקה יתירה לחידושי תורה נעלים ומועילים. על כן מן הראוי שנצל "שבת בראשית זו", שהיא תחילה מבחינת מנוף רוחני להתעלות לכל שבתות השנה. חובה עלינו להקדיש בשבת זו יתר כוחות ללימוד התורה, לגלות חידושי תורה, לקדש שבת זו בקדושה ובטהרה, שהיא תהיה בבחינת מוליך ומביא לכל שבתות השנה.

בשבת בראשית זו יש חשיבות רבתי לכך שכל אדם יקבל על עצמו איזו שהיא קבלה לפתיחת חומש בראשית, שתלווה אותו עד פרשת "וזאת הברכה". אין ספק, כי דבר שהוא בבחינת "על הסדר" מדי שבת בשבתו יכול להביא תועלת רבה שאין אנו יכולים להעריך את גודל עוצמתו. בשנים האחרונות רבים קבלו על עצמם ללמוד מדי שבת את פירושו של רבי חיים בן עטר זצוק"ל, הלא הוא "אור החיים" הקדוש.

סיפור נפלא אירע לרב יעקב יוסף אויערבאך שליט"א, רבה של רמת חן, שאף הוא קיבל על עצמו ללמוד את פירוש "אור החיים", והסיבה לכך היא על פי הסיפור הבא: בשנת תשנ"ח התגלתה מחלה חשוכת מרפא בגופו של נער, בנו של אחד מיקירי ירושלים התורניים. אביו של הנער שמע בעצת חבריו ועלה לבית העלמין בהר הזיתים, שם עמד להתפלל לרפואת בנו ליד קברו של רבי חיים בן עטר זצוק"ל. משסיים לומר את פרקי התהילים המיוחדים לתפילה על החולה, קיבל על עצמו ללמוד מדי שבת בשבתו בפירוש "אור החיים". לתדהמת הרופאים, הבן החל להתאושש ולא עבר זמן רב עד שהבריא לחלוטין. זמן קצר לאחר מכן שמע האב כי הרב של רמת חן, הרב יעקב יוסף אויערבאך שליט"א, איבד את מאור עיניו בעקבות החמרה במחלת הסוכרת. הרופאים סברו שאין תרופה או טיפול רפואי כלשהו שיכולים להשיב לו את ראייתו. מיהר האיש לבית הרב אויערבאך והציע לו לפקוד את קברו של רבי חיים בן עטר. "יבקש הרב חנינה בעד נפשו שיאירו עיניו כמקודם, כדי שיוכל מכאן ולהבא ללמוד כל שבוע בספר 'אור החיים'". הרב התקשה להאמין כי ישועתו תבוא ממעשה זה. ברם, לאחר הפצרות מרובות, נסע יחד עם האב להר הזיתים, עמד ליד קברו של הצדיק ושפך ליבו כמים. הוא ביקש שיתעוררו עליו רחמים רבים בזכות הצדיק, שיאירו עיניו כדי שיוכל ללמוד מדי שבת בספר "אור החיים". בשובו לביתו פתח הרב אויערבאך את הספר. לתדהמתו הבחין כי הוא יכול לראות מעט מעט, כמיתוך ערפל. למחרת ניסה שוב ואז כבר ראה יותר טוב, בתוך ימים ספורים נפקחו עיניו לגמרי.

הרופאים הודו כי מדובר בנס רפואי של ממש. כמה צדקו חכמי ונציה שכתבו בהסכמתם לספר "אור החיים": "הטועם מיערת דבשו יאירו עיניו, כי כשמו כן הוא: אור החיים."

בראשית ברא א-לקים את השמים ואת הארץ (א,א) (הרב ראובן שמעוני)

התורה נכתבה בעשרים ושתים אותיות קדושות, שבהן ברא הקדוש ברוך הוא את עולמו. רמז לדבר: ראשי התיבות של הפסוק הראשון שבתורה: "בראשית ברא א-לקים את השמים ואת הארץ" - עולים יחד בגימטריה עשרים ושתים, כמניין אותיות התורה. ואומר ה"בן איש חי", שמטעם זה מיוסדות תפלות רבות לפי סדר הא-ב, כדי שנכלל בתפלתנו את כל כ"ב האותיות הקדושות שבהן נברא העולם ובהן נתנה התורה, ובזכות זו ניושע. והוא מוסיף ומביא על כך רמז מן הפסוק בתהלים (ל"ז, ה'): "גול על ה' דרכך ובטח עליו והוא יעשה". "גול על ה'" - עליך להתפלל "על ה'", דהיינו לפי סדר כ"ב האותיות הרמוזות באותיות שמעל שם הוי"ה: מעל האות י' - ט', מעל האות ה' - ד', מעל האות ו' - ה', ומעל האות ה' - ד', שמניין הכולל הוא עשרים ושתים. ואם תעשה כן, אזי "בטח עליו והוא יעשה" וישמע תפילתך.

בראשית ברא א-לוהים את השמים ואת הארץ וכו' (א. א.)

אין המקרא הזה אומר אלא דרשני, כמו שדרשו חז"ל: בשביל התורה שנקראת ראשית ובשביל ישראל שנקראו ראשית (רש"י). היה אומר הרה"ק רבי ישראל מרוז'ין זי"ע בדרך צחות: כוונת דברי רש"י אלה בפתיחתה של התורה היא להורות ולהזהיר, לכל מפרשי התורה, שלא לעקם את הכתובים ולדרוש אותם ככל העולה על דעתם. אלא "אין המקרא הזה אומר" - מבקש מאתנו - אלא, דרשני, כמו שדרשו חז"ל! תדרשו אותו בדרך חז"ל וברוחם, והיינו, "בשביל התורה" - לפענח רזיה וסודותיה "ו - בשביל ישראל ל - הורות מוסר לעם וללמדם דרכי ה', אבל לא ללכת ולפרש רחוק מכך...!

"נִיאָמַר אֱ-לֹקִים יִקְוּ הַמִּים..." (א, ט) . [הרב מאיר שפירא מלובלין זצ"ל]

ישראל נמשלו למים: מטבעם של מים שיכולים להתפשט ולשטוף שטחים עצומים, להפרות מדבריות, להסיע הרים, לישר הדורים, ולהבקיע דרך, אע"פ שיש מפריעים ומעצורים גדולים. אולם כל זה רק אם הם במצב של נזילה. אולם כשהם קפואים אין להם כל כוח. אף ישראל כך: בהתלהבות אפשר להשיג הכל, אבל במצב של קיפאון וקור שום דבר לא ישיגו.

תדשא הארץ דשא (א, יא).

ביאר בעל הלבושים, "דשא" ראשי תיבות ד'ין ש'לום א'מת. שלושת הדברים הללו מהווים מרבד הארץ, ישובו של העולם. יסוד המוסר האנושי ותנאי קיומו. בלעד - חרב איש ברעהו.

ששים ושמחים לעשות רצון קונם! (א, י"ז)

"וייתן אותם א-לוקים ברקיע השמים להאיר על הארץ" בברכת הלבנה אנו אומרים על המאורות: השמש והירח: "ששים ושמחים לעשות רצון קונם"

שואל הרב הלר:

מי אמר שזה נכון אולי הם לא שמחים מזה שכל בוקר השמש צריכה לזרוח והירח מתמעט וגדל כל חודש?! לפי מה הגיעו חז"ל למסקנה הזו ועוד קבעו זאת בברכת הלבנה האין זו ברכה לבטלה?!

תשובה תובן על פי משל:

כיצד נדע האם עובד שמח להגיע לעבודה? מאוד פשוט נראה מתי הוא מגיע בבוקר ומתי הוא עוזב את מקום העבודה? עובד שמח יגיע בכל בוקר בזמן ובדיוק לתפוס את העמדה עליה הוא מופקד כמו כן לא ימוש ממקומו עד לסיום תפקידו. לעומתו, עובד ממורמר מגיע באיחור אם בכלל ואף משתדל "לברוח" בטרם הסתיימה המשמרת שלו... הוא ימצא מגוון תירוצים המצדיקים את האיחור ומגוון רעיונות המכריחים אותו לצאת מוקדם...

כן הוא הנמשל:

חז"ל הגיעו למסקנה מאד פשוטה הם התבוננו בשמש והירח וראו: "שלא ישנו את תפקידם" וממילא הגיעו למסקנה שהם: "ששים ושמחים לעשות רצון קונם"... כך אנו יכולים לבחון את עצמנו כמה אנחנו שמחים בעשיית המצוות ובעבודת ה' שלנו? האם על כל צעד ושעל אנו מחפשים סיבה למה לא לקיים את המצווה או מחפשים איך להתחייב במצווה...

ויאמר א-לקים ישראל המים שרץ נפש חיה ועוף יעופף על הארץ על פני רקיע השמים: ויברא אלקים את התנינם הגדלים ואת כל נפש החיה הרמשת אשר שרצו המים למינהם ואת כל עוף כנף למינהו וירא א-לקים כי טוב: (א, כ- כא) (אזניים לתורה)

אחרי בריאת המאורות המסוגלים להאיר לארץ ולצאצאיה באור גשמי, ברא הקב"ה נפש כל חי. יש סדר נפלא והתאמה מיוחדת בבריאת נפשות רבות וחסרונן ובקיצור נמרץ נאמר בזה: כי ערך הברואים הולך וגדול מדגים לאדם (הראשון והאחרון לברואים).

הדגים צרכיהם מועטים מאד וחז"ל אמרו אין נותנים מזונות לדגים ביו"ט ופירש"י שדגים אפשר להם בלא מזונות שהם אוכלים שרשי עשבים וקרקע, וגדול אוכל את הקטן, כמו"כ אין לאם צורך במלבושים ודירות. למעלה מהם: העופות החיות והבהמות אשר שרשי עשבים וקרקע

לא ינעמו לחיכם ויש מהם שאינם אוכלים עשבים ואפילו פירות, וקיבתם דורשת מאכלי בשר כן זקוקים הרבה מהם לדירות (קנים מאורות ורפתם) ולבגדים נוצות ועורות. למעלה מכל הברואים הוא האדם שהוא אוכל את הטוב והמובחר שבירק השדה פירות האדמה והעץ, וגם בשר ומכל דבר הוא מרים את חלבו, וגם החלב הזה צריך תיקון באש ובמים ובתבלין עד שהוא ערב לחכו, כן הוא זקוק להכין לו מלבושים מעורות או מצמחי האדמה. האדם איננו מוצא קורת רוח מישיבה בחגווי הסלע או במערות והוא בונה לו בתים וארמונות.

עליה שנייה מדגים לאדם אנו מוצאים בענייני סדר ומשטר וחיי החברה: הדגים עומדים במדרגה הנמוכה ביותר בעניינים אלה, כי אין ביניהם שום סדר וחיים חברתיים, כל דג הוא עולם בפני עצמו, ובולע את חברו חיים, אפילו מין את מינו. משא"כ בעופות חיות ובהמות שרובם אוכלים עשבים ואפילו החיות והעופות הטורפים אינם טורפים את מינם ומעולם לא שמענו ארי גדול טורף ואוכל ארי קטן ממנו, כן מתחברים הרבה מהם, בפרט העופות למטרת הגירה לארצות החמות או למטרת טרף משותף, ויש החיים "חיי משפחה" איש ואשתו היונים וכדומה. והאדם עומד על המדרגה הגבוהה ביותר בין בחיי החברה ובין בסדר ובמשטר.

לעומת זאת אנו רואים ירידה בברואים מדגים לאדם ואף ששניהם הדגים והאדם נתברכו מפי העליון בפרו ורבו זכו הדגים לפריה ורביה היותר גדולה שבעולם, ומטילים הם ביצים לאלפים ולרבבות ומהם יוצאים "רמש ואין מספר" תהלים ק"ד, ובפדר"א איתא שהדגה שבלעה את יונה הייתה מעוברת שס"ה אלפי רבבות דגים קטנים. למטה מהם העופות, שאף שגם הם פרים ורבים מאוד אבל לא כדגים, ותרנגולות, למשל, מטלת רק ביצה אחת ליום. למטה מהעופות: הבהמות והחיות, המולידות פעם או פעמיים (בהמה דקה) בשנה. ולמטה מכולם האדם, שאין האישה מתעברת ע"פ רוב בימי הנקה (כ"ד חדשים), כן אין האישה ראויה ללדת בילדותה ובזקנותה. ואחרי ההתבוננות אפשר למצוא קשר והתאמה בין ב' העליות מדגים לאדם שהזכרנו ובין לבין ה"עליה" לעניין פריה ורביה: הדגים שאינם זקוקים למזונות יתרים, אין להם צורך בחיי החברה ובסדר ובמשטר, - אדרבה פרנסתם מיוסדת על האי סדר ואי-משפט (הגדול בולע את הקטן). ומפני שלא רק אחרים עושים בהם שמות אך הם מכלים את עצמם ברח איתם ה' בפריה ורביה הגדולה ביותר להשלים את חסרונם ולא יכלה מין הדגים מן העולם. והאדם שצרכיו מרובים ועדינים מכל החי אשר על פני האדמה, ונקנים ברוב עמל ויגיעה רבה מצד הרבה אנשים, הרי הוא זקוק לחיי משפחה ואפילו לחיי חברה סדר ומשטר כדי להכין ברוב עם את צרכיו המרובים, זה זורע וקוצר, זה טוחן ואופה, זה תופר נעלים וזה בגדים, זה בונה בתים וזה עושה רהיטים. ומכיוון שסדר ומשטר דין ומשפט שורים בחברת האדם ואין נוגע לרעה במין האדם (כי אם תקום איזו חיה על אדם א' יקומו כל בני האדם לבערה מן הארץ, ואם יקום איש על רעהו להרגו נפש יש דין ומשפט בעולם לנקום את דמו) הרי קיום מין האדם בטוח אפילו בפריה ורביה קטנה מאד,

והעופות החיות והבהמות שצרכיהם מרובים מצרכי הדגים ומועטים מצרכי האדם הרי גם הסדר והמשטר וחיי המשפחה והחברה מצד אחד והפריה ורביה מצד שני נמצאים אצלם במדרגה ממוצעת.

"נעשה אדם" (א, כו) (בשם חידושי הרי"ם ז"ל).

בשעה שבא הקב"ה לברא את האדם נעשו מלאכי השרת כתות כתות, מהם אומרים אל יברא, ומהם אומרים יברא. עד שמלאכי השרת מדיינים אלו עם אלו אמר להם הקב"ה מה אתם מדיינים – כבר נעשה אדם (מדרש). עיקר נעלתם ויתרונם של מלאכים על בני האדם הוא, שכולם שווים בדעה אחת, כיון שאינם בעלי בחירה, בעוד שבני אדם מחולקים בדעותיהם, עקב היותם בעלי בחירה חופשית. ברם, עתה שנתגלו חילוקי דעות גם בין המלאכים, בנוגע לעניין בריאת האדם – אמר להם הבורא: אם כך, הרי אינכם טובים מן האדם, יכול אפוא האדם להיבראות? . מה אתם מדיינים? – אם דעותיכם מחולקות, הרי זה כבר אדם – כבר נעשה אדם..."

נעשה אדם בצלמנו כדמותנו (א, כו)

בספרי המוסר הובא משל: אחד הצבאים היה רץ בסבכי היער, בחוסר זהירות, ונתקל בעצים מחמת הקרניים המסועפים שלו, שוב נחלץ ושוב רץ, ושוב נתקל, וכן כמה פעמים, הדבר הרגיז אותו, והחליט בדעתו כי למחר יבוא עם גרון לכרות כל עצי היער. והנה למחרת פגשו חברו, מה לך עם הגרון, ענה ואמר: אני כורת כל העצים כי הם מפריעים לי בכל פעם וכו'. ענהו חברו החכם ואמר לו, ידידי, אין הבעיה בעצים, הבעיה היא בך, תקצר את קרנותיך הארוכות, ותראה שעצי היער לא מפריעים לך. זה המשל.

והנמשל: אדם נולד עם מידות שאינן טובות, וכמ"ש הפסוק (איוב יא, יב) "עיר פרא אדם יולד", ולכן נולד האדם בלתי מהול, הכל כדי להורות "שאדם צריך תיקון", אין אדם מושלם, כך צורת הבריאה, יש מידת גאווה, קמצנות, שררה... אך עלינו מוטל לעמול ולתקן, 'אדם לעמל יולד', וכן כתיב (בראשית ב, טו): ויקח את האדם ויניחהו בגן עדן לעובדה ולשומרה. והבן. וכשאין אדם עמל אזי נדמה לו: שאני טוב – והעולם רע.

אין לך אדם שאין לו הפרעות בחיים, הדבר מתחיל בתוך ביתו, ומסתיים בחוץ, כגון בעבודה, בכולל, עם חברים, עם שכנים וכו', אין כל הדעות שוות, אין פרצוף דומה לחברו, ואין כל הטבעיים שווים, ובגין כך פורצות חילוקי דעות, מחלוקות, ואצל קטני השכל נמשך הדבר ומתארך ללא מרפא, ואדם חושב אני טוב, אין כמוני, ושאר האנשים לא טובים. לדוגמא, מידת ה"הירות" היא כמעט בטבע אנוש, אינו סובל שיפגעו בו, וכאשר פוגעים בו, מיד באה התגובה במריבת ידיים או בפתיחת פה ולשון וכו'. אכן שומה על כל אדם מבאי עולם, הן איש הן אישה, לעמול על

מידת ה"ענוה" באופן היותר טוב שיוכל להיות. אך כיצד עושים זאת? אכן, רבותינו לימדונו "שבירת המידות", היפך מטבעך, פעם אחר פעם, זהו כמו "תרגילי אימון", למשל: אשתו עשתה דבר נגד רצונו (הצודק או שלא צודק), יכול הוא להשיב מלחמה שצרה, ומה עושה, שותק ולא מגיב, וכמו כן אם חברו עשה דבר כנגדו או אמר עליו דבר, ויש באפשרותו להכותו מנה אחת אפיים, ושותק, כל זה וכיוצ"ב, "מתרגל" את האדם לכפות מידותיו. עוד עצה, להתייעץ עם קטנים ממנו, ועם מי שנדמה לו שאינו שווה, לדוגמא, אדם מתייעץ עם אשתו, וכמ"ש במציעא (נט.): "איתתך גוצא גחין ולחיש לה", נקטו דוגמא כזו, לרמוז "תכופף עצמך", אל תתנהג בהרמת ראש, וזאת למדנו ממה שנאמר בפרשת בראשית (א, כו) "נעשה אדם בצלמנו כדמותנו", ללמד שגדול יתייעץ עם הקטן, וקל וחומר שלא יגיב על כבודו, והשובר מידותיו, חייו חיים טובים!

נעשה אדם (א,כו)

"מפני מה נברא האדם אחרון למעשה בראשית? - זכה, אומרים לו אתה קדמת לכל, לא זכה, אומרים לו יתוש קדמך" (גור אריה יב, ב).

מספר רבי שלום מאיר וולך שליט"א בספרו "נעם שיח" על הגדה של פסח: רבי יצחק מוורקא זצ"ל באר זאת במשל נאה. ישנם שני סוגי בעלי עגלה: הקב"ה חפץ להזמין לו את פרנסתו ושולח לו סוס ועגלה, ואלו השני - הקב"ה הזן את העולם כלו, חפץ לפרנס את הסוס ושולח לו בעל עגלה שידאג לכל מחסורו... שני העגלונים מתפרנסים באופן דומה, אולם מה רב ההבדל ביניהם! בעוד האחד - הסוס עמל עבורו, השני - עמל כל חייו למען הסוס... וכך אומר המדרש: מפני מה נברא האדם אחרון למעשה בראשית? שאם לא זכה אומרים לו יתוש קדמך, נבראת כדי לפרנס את היתושים מדמך...

נעשה אדם בצלמנו כדמותנו (א,כו)

הרב יעקב ישראל לובצ'נסקי הי"ד זצ"ל, המשגיח בישיבת "אהל תורה" של רבי אלחנן וסרמן הי"ד זצ"ל, הקשה על פסוק זה: כיצד יתכן לומר שהקב"ה יצר אדם בצלמו וכדמותו, בשעה שאין לקב"ה לא גוף, ולא ישיגוהו משיגי הגוף ואין לו שום דמיון כלל?

ובאר, שהקב"ה נעתר לאדם השב בתשובה ומסכים למחול לו על העוונות שעשה, אולם הוא איננו מוחל על חטאים שבין אדם לחברו, אשר לא נעשו כלפיו - אלא כלפי בני אדם. יוצא אפוא, שהקב"ה מוחל על חטאים שבין אדם למקום, ואלו האדם יכול למחול על חטאים שבין אדם לחברו, ובכח מחילת עוונות שנתן בידו, דומה האדם ליוצרו.

הרב דוד שרייבר, מגבאי "קופת העיר", סיפר שפעם נגש אל הרב שטינמן זצ"ל לצורך עריכת ברור לגבי מגבית אחת, אשר ענינה היה ידוע לרב. הרב שטינמן זצ"ל אישר את המקרה והוסיף:

יש צרות נורמאליות, אשר לדאבון לב, שומעים עליהן מפעם לפעם, אך ישנן צרות משונות, שהן נוראות ואיומות, ואי אפשר לקלוט את עומק הטרגדיה, ואני אומר לך שהסיבה לכך היא משום פגיעה בבין אדם לחברו. זה עתה - המשיך הרב שטינמן זצ"ל - היה כאן יהודי שספר על צרות משונות שפקדו אותו, שאלתי אותו, האם הוא פגע פעם במשהו, אך הוא ענה בשלילה. שאלתי אותו שוב: "האם הנך בטוח שלא פגעת אף פעם במשהו?" ושוב הוא השיב: "לא!" חזרתי על השאלה בשלישית, ואז נזכר: "כן, פגעתי פעם במשהו, אבל אני הייתי הצודק" ... "בוודאי שהוא היה צודק" - סיכם הרב שטינמן זצ"ל - "על פגיעה בלי הצדקה איננו מדברים בכלל... אבל האם למשהו צודק מותר לעשות הכול? כולם מבינים שאדם שהורג משהו מכיוון שהוא הכעיס אותו, הוא רוצח, על אף שיתכן שהכעס שלו מוצדק... ובאופן דומה עלינו להתייחס גם לפגיעה בזולת, הנעשית, לכאורה, בצדק!"

ויאמר א-לוקים נעשה אדם (א, כו),

"נעשה" לשון רבים. אל מי דיבר הבורא? בפשטות הכוונה שהוא דיבר עם המלאכים, וכך אמנם כותב רש"י. אולם בזוהר הקדוש מובא הסבר נוסף. האדם נברא אחרון לכל הנבראים. כשא-לוקים ברא אותו הוא אמר לכל היקום כולו, לארץ ולשמים, לבעלי החיים ולצמחים, בואו כולם ביחד "נעשה אדם!", כל אחד מהנבראים יתרום מהייחודיות שלו לאדם. אכן, כל נברא תרם מייחודיותו ונתן לאדם... אם האדם מעוניין להיות מודע לעוצמות הטמונות בו, עליו להתבונן בעולם הקסום הסובב אותו. כל כוח ותכונה שיש ביקום, יש באדם! יש בנו הכול, בפוטנציאל כמובן.

כעת מבינים אנו טוב יותר את מאמר חז"ל בפרקי אבות (פרק ה' משנה כ'). "יהודה בן תימא אומר הוי עז כנמר, קל כנשר, רץ כצבי לעשות רצון אביך שבשמים". וכי יש בי עזות של נמר? הוא חי בג'ונגל ואני בעיר, מה הקשר בינינו? הבריאה, על כל יפי מרכיביה משמשת כמראה למה שיש בתוכי... אדם לא רשאי לטעון: "לא יכול", "אי אפשר" ועוד כהנה וכהנה 'אמרות שפר'. יש בנו את התכונות הנדרשות להגיע לפסגות בכל תחום, שהרי האדם הוא יצור שכולל בתוכו את תכונות כול היקום... "נעשה אדם" לחזור לתוכנו, ולהפיח בנו כוח להתחלה חדשה... לו ירצה האדם, יטה היטב את אוזנו וישמע את אמירת הא-לוקים: "נעשה אדם" חודרת אל מעמקי הווייתו, וייתן לאמירה זו להפיח בו נשמת חיים חדשה, זכה וטהורה... נכון אמנם שאין באפשרותנו להחזיר את הגלגל לאחור, אבל בידינו לפתוח דף חדש, פשוט "להתחיל מבראשית"...

"ויאמר א-לוקים נעשה אדם בצלמנו כדמותנו וירדו בדגת הים ובעוף השמים ובכל הארץ ובכל הרמש הרומש על הארץ" (א, כו)

כותב רבינו האור החיים הקדוש, שלפי דרגות החומרה של החטאים שהאדם חטא, כך הוא צריך להתגלגל. יש שמתגלגל בבעלי חיים טהורים, שבאמצעות אכילתם בכוונה יש תיקון לנשמות המגולגלים בהם. ובתוך אלו המתגלגלים בבעלי חיים, יש אדם שחטא הרבה וצריך להתגלגל בבהמה שצריכה שחיטת שני סימנים, והוא צער גדול יותר, ומי שחטא פחות, מתגלגל בעוף שצריך רק שחיטת סימן אחד, שהוא צער פחות. ומי שחטא עוד יותר פחות, מתגלגל בדגים, שאין בהם כלל שחיטה, ודי להם באסיפה, שזה צער פחות עוד יותר. ומוסיף האוה"ח הקדוש, שמי שלא זכה, מתגלגל בשקצים ורמשים, והם המומרים והפושעים שאין להם תיקון. ובזה מפרש את הפסוק 'וירדו' מלשון ירידה, שכאשר האדם חוטא, הוא יורד ומתגלגל בדגים ובעופות, והתורה מונה סדר הגלגולים מן הקל אל הכבד.

מכונית גוגל מול צלם א-לוקים (הרב אליעזר אייזיקוביץ)

חברת 'גוגל' השיקה לאחרונה מכונית אוטונומית המסוגלת להתנייד בכוחות עצמה. כדי להסתדר במציאות הדינמית של הכביש הסואן תוכנתה המכונית כיצד להגיב לכל סיטואציה אפשרית. לפי הפרסומים, בעתיד תידרש המכונית גם להכריע בשאלות מוסריות כמו מה קורה כשהרכב שועט על גשר במהירות גבוהה כאשר על המסלול ממול מופיעה אוטובוס ובו ארבעים תלמידים. גם מצבים כאלה יתוכנתו מראש לתוך מערכת ההפעלה של הרכב.

האם גם האדם הוא סוג מתוחכם מאוד של מכונית גוגל שכל הכרעותיו תוכנתו מראש? פסיכולוגים וביולוגים מטריאליסטים ישיבו בחיוב. לדעת סטיבן פינקר האדם אינו אלא רובוט חושב. פרנסיס קריק טוען שהבחירה החופשית היא אשליה, ואילו ריצ'רד דוקינס אומר שהאדם אינו אלא סך הדי-אן-אי שלו רק שיש בכוחו להתעלות על הנתונים הטבעיים שלו ולהיות טוב יותר מהגנים המרכיבים אותו. אבל אם האדם אינו אלא הגנים שלו מניין ייקח את היכולת להתעלות מעליהם?

שלילת חופש הבחירה מוליכה לשלילת האחריות האישית, ומכאן ההיסוס שיש לאנשים רבים לגזור מהעמדה המטריאליסטית את המסקנה הלוגית הנגזרת ממנה גם אם זו הפילוסופיה שבה הם מאמינים. בשנות העשרים הועמדו שני צעירים, ליאופולד ולוב, לדין באשמת רצח. הפרקליט הנודע קלרנס דארו הביא להקלה בעונשם לאחר שטען בפני השופט כי הושפעו לבצע את המעשה על ידי עשרות גורמים סביבתיים (הורים, חינוך, אופי, תקשורת וכו') שהם כלל לא בחרו. "הנאשמים הינם קרבנות הטבע שכפה עליהם את המעשה", טען דארו.

התורה מציבה אלטרנטיבה להשקפה זו. הקב"ה אומר: "נעשה אדם בצלמנו כדמותנו". לדעת מפרשים רבים "צלם א-לוקים" מתייחס לתכונת הבחירה החופשית שיש לאדם. צודקים הטוענים שלמקבץ של מולקולות אורגניות אין ולא תתכן בחירה חופשית. אבל כאשר הקב"ה נפח באדם נשמת חיים הוא הוסיף לו רכיב לא-גשמי המקנה לו יכולות שאלמנטים גשמיים בלבד אינם מסוגלים להעניק. הבחירה החופשית היא אחד האלמנטים הללו.

זהו גם הסבר אפשרי ללשון הרבים בו נוקט הכתוב. לו היה הקב"ה בורא את האדם בשלמותו אזי הבחירה החופשית שלו הייתה נותרת אופציה תיאורטית בלבד שאינה ניתנת למימוש. כי איזה מקום יש לבחירה אם האדם עשוי והרכבתו הושלמה?

כדי לתת מקום לבחירה חופשית יישומית יצר ה' את האדם כבריה חלקית. כביכול אמר לו, "אני הענקתי לך תנאים התחלתיים, חומרי גלם, אנרגיה, הזדמנויות ומשאבים. כעת תורך ליטול את החלקים הללו וליצור מהם את השלמות האנושית". האדם הוא אפוא שותף מלא ביצירת עצמו ומכאן לשון הכתוב "נעשה אדם" הקב"ה והאדם ביחד יוצרים את האדם.

עם תובנה זו המגדירה מראש את חירותו של האדם כבסיס האולטימטיבי לכל אחריות מוסרית ניתן להתקדם הלאה לתוך התורה. בדרך זו אנחנו עוקרים את ההגה מידי הרובוט ומחזירים את האדם למושב הנהג. כעת לא נותר לנו אלא לבחור ביעד הנכון ואנחנו מוכנים לצאת לדרך - יהיו אשר יהיו ההוראות שהסביבה והגנטיקה משפיעות עלינו.

שתהיה לכולנו נסיעה טובה.

"נוח לו לאדם שנברא או נוח לו שלא נברא" (הרב אלכסנדר ליפשיץ)

שנתיים וחצי. שנתיים וחצי נמשך הוויכוח, הללו אומרים והללו אומרים. אנו יכולים לתאר לעצמינו כמה סוער היה הוויכוח, הנידון היה מהותי מאוד, יסודי ועקרוני. "נוח לו לאדם שנברא או נוח לו שלא נברא", בית שמאי ובית הלל דנו בנושא במשך שנתיים וחצי, עד שלבסוף "נמנו וגמרו": "נוח לו לאדם שלא נברא יותר משנברא". ועכשיו שנברא יפשפש במעשיו, ואמרי לה ימשמש במעשיו, (עירובין יג ע"ב). הדיון הגורלי הסתיים במסקנה נחרצת, פה אחד – נוח לו שלא נברא.

הנידון הזה והמסקנה שלו תמוהים מאוד מכמה זוויות:

א. הקב"ה הלא ברא את האדם, איך שייך א"כ לבוא ולומר שהיצירה הזו "מיותרת" חלילה? חז"ל מתארים שדוד המלך תהה לשם מה נבראו העכביש והשיגעון עד שהוא הוצרך להם במנוסתו מפני שאול, האם ב"ש וב"ה תהו באותה המידה על בריאת האדם?

ב. השאלה מתחדדת עוד יותר לאור מה שאנו קוראים בפרשה, עם סיום הבריאה ע"י הקב"ה: "ונראה א-להים את כל אשר עשה והנה טוב מאד" (בראשית א, לא). כך שהקב"ה בעצמו מגדיר את הבריאה כולה, שזה כולל כמובן גם את האדם כ-טוב מאוד. האם ב"ש וב"ה באו חלילה לחלוק עם הקב"ה?

ג. ובכלל, הלא כולנו יודעים שהאדם הוא נזר הבריאה ותפארתה, למענו ובשבילו נברא כל העולם כולו, כפי שאנו קוראים בפרשה (פרק א פסוק כו ואילך): ויאמר א-להים נעשה אדם בצלמנו כדמותנו ונרדו בדגת הים ובעוף השמים ובהמה ובכל-הארץ ובכל-הרמש על-הארץ. כזו ויברא א-להים את-האדם בצלמו בצלם א-להים ברא אתו זכר ונקבה ברא אתם. כח ויברך אתם א-להים ויאמר להם א-להים פרו ורבו ומלאו את-הארץ וכבשה ורדו בדגת הים ובעוף השמים ובכל-חיה הרמשת על-הארץ. כט ויאמר א-להים הנה נתתי לכם את-כל-עשב זרע זרע אשר על-פני כל-הארץ ואת-כל-העץ אשר-בו פרי-עץ זרע זרע לכם יהיה לאכלה.

האם ב"ש וב"ה התכוונו חלילה לומר שעדיף שלא היה אדם בעולם? הלא במצב זה תהיה הבריאה כולה ריקה מתוכן? האדם הוא המרכז של הבריאה כולה, איך אפשר בלעדיו? יתירה מזו, בספרים הקדושים קיימת אריכות רבה על כך שהאדם במעשיו מחייה ומחזיק את הבריאה כולה, הן את העולמות הגשמיים והן את העולמות הרוחניים, עד כדי שבפרשת השבוע הבאה נקרא אי"ה על המבול – אחת התוצאות החמורות שהתרחשו בעקבות מעשי האדם, כך שלאדם יש עצמה אדירה בידיים, דוד המלך הגדיר זאת בתהלים (פרק ח פסוק ה ואילך, ע"ש וברש"י שם): מה-אנוש פי-תזכרנו; וכן-אדם, פי תפקדנו.

ו נתחסרהו מעט, מא-להים; וכבוד וקדר תעטרהו.

ז תמשילהו, במעשי ידיו; כל, שתה תסת-רגליו.

ח צנה ואלפים כלם; וגם, בהמות שדי.

ט צפור שמים, ודגי הים; עבר, ארחות ימים.

האם אפשר לומר שהוא מיותר חלילה, סביבו הלא סובב הכל?!

הסוגייה הזו היא אחת הסוגיות היותר מורכבות, ונאמרו מהלכים שונים בהסברת הדברים בספה"ק, ואנו ניגע באחת הדרכים היותר מפורסמות בקצרה.

בין נוח לטוב

ראשית אנו מוכרחים להגדיר את ההבדל בין המונח "נוח" לבין המונח "טוב". אנו נשאל שני שאלות והחילוק יתבאר מתוך הדברים. האם נוח להיות יהודי? במבט שטחי נראה שלא. האם טוב להיות יהודי? כן, בוודאי. מצד אחד התורה והמצוות הם עול, לכולנו יש יצר הרע וניסיונות, איש איש לפי דרגתו, כך שזה לא בהכרח קל ונוח להיות יהודי, ומצד שני כולנו יודעים שטוב להיות יהודי, זוהי כל משמעות חיינו. אנו זכינו להיות בניו של הקב"ה, עם נבחר ועם סגולה, ממלכת כוהנים וגוי קדוש, במעשינו אנו בונים את עולם הנצח שלנו, ובכלל - עצם העובדה שאנו זוכים לעשות את רצונו של מקום היא הטוב המוחלט. ברור שאחר שהאדם זוכה לחוש מעט מן המתקנות שבתורה ובעבודת ה', הדברים טובים וערבים לו, ובסופו של דבר אף יתברר לו שאלו הם החיים הכי נוחים גם מבחינה גשמית, ובכל אופן תמיד יהיו לנו אתגרים והתמודדויות רוחניות שדורשים מצדנו עמל יזע והתגברות.

במקביל נשאל שאלה הפוכה: האם נוח לנוח כל היום, לאכול מעדני מלכים, ולהעביר את הימים ואת הזמן בהבטה על גלי הים? כן. אך האם זה טוב? בוודאי שלא, כל בר דעת מבין שחיים חסרי עשייה ואתגרים – אינם חיים אמיתיים. אדם מרגיש טוב כשיש לו אתגרים, כשהוא מלא עשייה רוחנית, למרות שזה לא בהכרח נוח, כאמור. כל חייל מעדיף להיות גנרל מאשר טוראי פשוט, למרות שזה לא נוח, זה מאוד קשה, קיים סיכון אישי לא מבוטל, וע"מ להתקדם בסולם הדרגות החייל נדרש לעבור אימונים מפרכים ומבצעים מסוכנים, ולמרות הכול החייל שואף לזה, ולא רק בגלל התהילה והכבוד או השררה שמצפים לו שם, אלא בגלל שהאדם רוצה לעבוד ולעמול, להיות פרודוקטיבי, לעשות "משהו" עם החיים שלו. כך שהחייל שואף להיות גנרל, אבל הגנרל לעולם לא ירצה להיות חייל פשוט למרות שזה נוח וקל יותר. גוֹדֵל הקושי כגודל האתגר וגודל האתגר כגודל הקושי, ורמת הסיפוק כגודל שניהם. העונג האמיתי של האדם הוא באתגרים, ולא באתגרים חיצוניים, אלא באתגרים פנימיים ומשמעותיים.

לצערנו, היום רבים הם אילו שמעדיפים לחיות כדגי הים באשר תישאם הרוח, לא רוצים להיאבק ולהתמודד באמת, מבכרים עשייה חיצונית על פני עבודה פנימית ואמיתית, למרות שדווקא שם טמון האושר הגדול, כפי שיכול להעיד כל מי שאי פעם בנה משהו בתוכו ובפנימיותו. נוח יותר לנשמה להישאר למעלה אבל זה לא טוב.

לאור הדברים מבינים אנו בפשטות את פשרם של דברי חכמינו "נוח לו לאדם שלא נברא יותר משנברא". היכן הייתה הנשמה טרם רִדְתָּה לעולמינו? היא הייתה בעולם הנשמות, שם היא התענגה בתענוגים רוחניים ונהנתה מזיו השכינה, ללא טרדות של פרנסה חינוך ילדים ועוד, ללא יצרים והתמודדויות שעולם הגשם מביא אתו, היה לה מאוד מאוד נוח, אך האם היה לה טוב? לא.

כפי שכבר כתוב בזה"ק הנשמה בעולם הנשמות מרגישה שהיא נהנית "נהמא דכיסופא" – לחם חסד, הנשמה מקבלת שם הנאות אך ללא כל תמורה מצידה כביכול, היא לא עמלה על כך, היא לא בנתה לבד כלום, הכול היה במתנה, נוח לה מאוד אבל לא טוב לה. מתי למרבה הפלא נהיה טוב לנשמה? דווקא כשהיא יורדת לעולם הזה, ולמרות שעולמינו אינו עולם קל ואוטופי, "נוה התלאות" – כינו הקדמונים את עולמינו, ובכל אופן דווקא לכן טוב לה כאן. הוא אשר דברנו – העונג שבאתגר, דווקא עולם מלא קשיים והתמודדויות – "מגרש האימונים" – הזה טומן בחובו את הטוב, ההתגברות וההתקדמות לצד הקשיים בעולמינו יוצרים את הסיפוק האמתי לאדם ולנשמתו. וממילא מיושבים כל השאלות שהובאו בראשית הדברים כמין חומר, ב"ש וב"ה מעולם לא התכוונו חלילה לערער על עצם בריאת האדם, ועל הטוב שבה, האדם הוא מרכז הבריאה והוא נברא ברצון ה', הם רק אמרו נוח לו שלא נברא, משום שכאמור לנשמה היה נוח יותר להישאר בעולם הנשמות אך אין חולק על כך שאין זה טוב, התכלית שלה באה דווקא ע"י הירידה לעולמינו. ולכן סיימו חז"ל שם שאדרבה: "עכשיו שנברא יפשפש במעשיו ואמרי לה ימשמש במעשיו", אחרי שהנשמה כבר כאן מוטלת על האדם אחריות עצומה, שהנשמה אכן תמלא את תפקידה בשלמות, ושתדע ליישם את המוטל עליה כדבעי, וכפירוש רש"י שם: יפשפש במעשיו. שעשה כבר ויבדוק עבירות שבידו ויתוודה וישוב [בתשובה]. ימשמש במעשיו. כגון אם בא מצווה לידו יחשב הפסד מצווה כנגד שכרה ולא יניח מלעשותה בשביל ההפסד שהרי שכרה עתיד לבוא, ואם באת לידו עבירה יחשב שכרו שמשכר בה עכשיו כנגד הפסדה העתיד להיפרע ממנו.

במהלך כל יום, כל הזמן, החיים מציגים לנו אתגרים ואנחנו בוחרים. לפעמים אנחנו מודעים לבחירותינו, אך לעתים קרובות אנחנו בכלל לא מודעים לכך שהגענו לצומת, ובחרנו בדרך מסוימת. הבחירות הללו מתגלמות בשאלות ובשאיפות כגון – האם לעזור לזולת? האם לקחת אחריות? האם להשקיע ולהעמיק בדברים החשובים בחיים? האם להשתנות? הרצון להשקיע יותר בתורה ובעבודת ה', ועוד. לא תמיד הבחירות הם בין לעשות את הטוב או את הרע, אלא בין לעשות את הטוב לבין לעשות את הנוח. ההכרה כי משמעות חיינו היא השאיפה לטוב ולא השאיפה לנוח, יכולה לסייע לנו להעלות את המודעות לאתגרים שבחיינו ולבחור את הבחירה הנכונה.

האם הירידה הייתה שווה? – סיפור מהחפץ חיים זי"ע [ספר ע"י הגה"צ ר' יעקב גלינסקי זצ"ל].

בוקר אחד לפני שנים רבות, בצעירותו של הח"ח, כאשר הוא נכנס לבית הכנסת בעיירתו – ראדין, הוא ראה שהמתפללים מביטים לעבר אדם מסוים והם צוחקים ומחייכים. לשמחה מה זו עושה? תמה הח"ח. הוא הביט וראה, והבין את אשר התרחש. בליל אמש, אחד מיושבי בית הכנסת הכעיס את "אברהמ'ל דער משוגינער" [המשוגע של העיירה], היה זה בין מנחה לערבית, האיש חילק טבק לכל המתפללים, ולאברהמ'ל לא נתן. אברהמ'ל כעס בצדק והכריז "מה אתה חושב

שאינ בידי להשיג הרחת טבק, אתה עוד תראה!". אברהם'ל אומר ועושה, הוא יצא בזעם מבית הכנסת והחל ללכת רגלית לעיירה הסמוכה – איישישוק. הוא צעד עשרה ק"מ עד לאישישוק, דפק אצל אחד מידידיו וקיבל קמצוץ טבק, הידק את שתי אצבעותיו לשמור על קמצוץ הטבק, ומיד החל את דרכו חזרה לראדין במהלך כל הלילה. וממש עתה, לפני רגעים ספורים – בסיום תפילת שחרית – הוא נכנס תשוש ועייף כשבגדיו מלוכלכים בבוץ, אך כולו צוהל ושמח, – בין אצבעותיו היו דבוקים גרגירי הרחת הטבק: "הנה!, הנה יש לי!" הוא מראה לכל את הטבק....

ילדי בית הכנסת שהיו עדים לכל המתרחש, החלו להתגרות בו – ניסו להוציא את הטבק מבין אצבעותיו, והנה הוא בורח מהם, הם רצים אחריו מסביב לבימה, וכולם צוחקים: "הנה הלך לו המשוגע קילומטרים כדי להשיג הרחת טבק מועטת"....

הח"ח שמע את הדברים הרהר קמעה, ופניו העלו תוגה: "ואנחנו?, ואנחנו?", הוא מגיב. כוונתו לא הובנה עד שהח"ח הוציא גמרא מסכת חגיגה, שם מתואר המרחק העצום בין עולמינו לבין העולמות הרוחניים [הכוונה היא למרחק רוחני שמסומל במרחק פיזי], כך מתארים שם חז"ל (חגיגה יג ע"א): "והלא מן הארץ עד לרקיע מהלך חמש מאות שנה, ועוביו של רקיע מהלך חמש מאות שנה, וכן בין כל רקיע ורקיע. למעלה מהן חיות הקדש, רגלי החיות כנגד כולם, קרסולי החיות כנגד כולם, שוקי החיות כנגד כולם, רכובי החיות כנגד כולם, ירכי החיות כנגד כולם, גופי החיות כנגד כולם, צווארי החיות כנגד כולם, ראשי החיות כנגד כולם, קרני החיות כנגד כולם, למעלה מהן כסא כבוד, רגלי כסא הכבוד כנגד כולם, כסא הכבוד כנגד כולם, מלך אל חיוקים רם ונשא שוכן עליהם".

הגביה הח"ח את קולו ודמעה זלגה מעינו: הוא, אברהם'ל הלך עשרות ק"מ וקיבל לפחות קמצוץ טבק, אמנם הוא התלכלך והתאבק והביא אתו דבר מגוחך, אך לפחות הוא הביא אתו משהו, אך כמה אנשים יש שהגיעו ממרחק רב כל כך – מהרקיע עד לארץ – ושבים בחזרה את כל הדרך ולא מביאים עימם גם לא קמצוץ טבק...

נשמות ישראל שנחצבו מתחת כיסא הכבוד יוצאות לדרך ארוכה מאוד, כשבסופה הם שבים למקורם, האם אנו דואגים שהיא תחזור מלאה? "מה הבאת?" נישאל לעתיד לבוא, על מה נספר – על קמצוץ טבק? עכשיו הזמן להשקיע בנשמה.

תמיד מאוחר, אך אף פעם לא מאוחר מדי. עם תחילתה של השנה והשיבה לשגרה, זה הזמן "להתחיל מבראשית", ליישם את כל הקבלות הטובות שקבלנו על עצמינו בימים הנוראים, ולשאוב מאורות הקדושה והשמחה שליוו אותנו בימים קדושים אילו לכל השנה כולה.

ויאמר להם א-לוקים פרו ורבו (א, כח).

המצווה הראשונה בתורה היא מצות פרו ורבו, והאחרונה היא כתיבת ספר תורה, לרמז שעיקר תכלית האדם היא להוליד בנים למקום ולחנכם לתורה ולתעודה.

ותשלך אמת ארצה (דניאל ח, יב).

אמר הבעש"ט הק' זי"ע ותשלך אמת ארצה (דניאל ח, יב). ותמוה לכאורה מרגלית טובה זו, חותמו של הקדוש ברוך הוא מתגוללת בעפר ולמה אין איש מרים אותה מן הארץ – אלא משום שאי אפשר להעלות את המרגלית מן הארץ מבלי שהאדם יכופף את עצמו תחילה. ואין איש מוכן להנמיך את קומתו.

"ויכולו השמים והארץ וכל צבאם..." (ב,א)

הגמרא במסכת שבת דף קי"ט מביאה: "כל המתפלל בליל שבת ואומר ויכולו... מעלה עליו הכתוב כאילו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית"

המאמר תמוה ומעלה מספר שאלות:

1. מה הרווח שלנו בשותפות הזו?
 2. מה הרווח של הקב"ה בשותפות מעין זו?
 3. לשותפות נדרשת השקעה. ככל שהעסק גדול יותר כן תגדל ההשקעה הנדרשת מהשותף (אינה דומה השקעה בחנות מכולת להשקעה בחברה גדולה כמו מייקרוסופט או גוגל... ואם אלו הם פסיק בעולמו של הקב"ה...) כיצד יתכן לומר שבשמירת השבת אנו הופכים להיות שותפים של הקב"ה במעשה בראשית - בכל הבריאה?!
 4. והאם כל ההשקעה מסתכמת באמירת "ויכולו השמים בערב שבת?!
- התשובות יובנו על פי משל (המובא בספר מעיין השבוע):

היה ממציא רב כישרונות שזקף המון המצאות ששינו את חייהם של אנשים לזכותו, ואף גרף מהמצאותיו הון רב. יום אחד הוא החליט שהגיע הזמן להירשם בפי ההיסטוריה ולהנציח את עצמו על ידי המצאה שתטיב עם חייהם של אנשים באופן מעורר השתאות. הוא יחפש אנשים שלא נמצאה תרופה למחלתם והחליט לעשות כל שיוכל על מנת להביא מזור למחלתם וגמר בליבו ששם הוא משקיע את זמנו וכספו ואולי כך ייזכר לטובה...

הוא פגש באקראי חולה במחלה נדירה שהגבילה אותו בתחומים רבים התוודע אליו והחליט שזהו ייעודו בחיים... הוא אסף חומר על המחלה, מימן טיסות לוועידות של מומחים בתחום, שכר רופאים אלטרנטיביים וקונבנציונליים ששקדו יום ולילה למצוא תרופה שתוציא את המסכן מהמחלה הנוראית והנדירה הזו... לאחר שנים של מחקר הוא המציא תרופה שאמורה הייתה לתת פתרון הולם ואפשר לחולים במחלה הזו ללכת, לשבת ולאכול בכוחות עצמם. אך דא עקא החולה לא שרד, מת ולא זכה להנאות מהתרופה הייחודית... מכיוון והמחלה הייתה נדירה ולא נמצא חולה נוסף שישתה ממנה ויתרפא נאלץ מיועדנו לגנוז את התרופה במרתפי בית החולים לאכזבתו של הממציא הדגול.

חלפו כמה חודשים והנה הוא מקבל טלפון מאחד הפרופסורים שהיה שותף לתוכנית כי נמצא חולה חדש... הממציא התרגש ומיהר להביא את התרופה ואכן בתוך כמה שבועות החולה עמד על רגליו והתכשיר אף זיכה את היוצר בפרס נובל לתעשייה הרפואית לשמחתם של החולה והממציא! ניתן בהחלט לומר כי שניהם יצרו את ההצלחה, החולה והממציא שאילולא החולה הייתה ההמצאה נגנזת לעולמים...

כן הוא הנמשל:

כיוצא בכך בריאת העולם שהרי לא סתם נברא אלא הייתה לו מטרה: "כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא ברא אלא לכבודו" (פרקי אבות פרק ו') אבל אם העולם היה נברא והאדם איננו מנצלו למטרתו, להכיר את בוראו ולעובדו לומר לו אני ברייתך... נמצא שכל הבריאה הייתה לשווא!

ובמה בעיקר מגלה האדם את בוראו מכיר בו ומקבל את מרותו? בשבת בקידוש באמירת "ויכולו השמים..." וכל האומרה בשבת "נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית" אומר הקב"ה כדאי הייתה לי כל הבריאה בשביל אדם זה שהודה לי עליה וכיבדני על ידה....

ויכולו השמים והארץ וכל צבאם (ב, א). (חשבה לטובה)

ביום הזה העולם כלה, וכל מעשה בראשית נגמרין, ויש להם פה גבול וסוף. והנה כשהעולם כלה הלא צריכין לעשות תשובה, לכן יעשה סעודה שלישית בקיבוץ [וסיפר המעשה מהבעל שם טוב הק' שראה יהודי כפרי שהיה מהדר לשבת בסעודה שלישית עם מנין, ושאלו הבעל שם טוב למה אתה צריך את המניין. והשיב, שהרי בשעת יציאת נשמה יש ענין וסגולה שיהיו אז מנין יהודים, ושלוש סעודות הוא זמן יציאת נשמה יתירה ורוצה אני שתצא בעשרה יהודים].

וישבת ביום השביעי מכל מלאכתו אשר עשה (ב, ב).

הברון רבי שמעון וואלף רוטשילד (המכונה 'דער פרנקפורטער רוטשילד' שהיה אצלו תורה וגדולה במקום אחד) מוחזק היה לירא שמים וירא חטא, זהיר בקלה כבחמורה. פעם אחת, ובשבת היה מעשה, נזדמן למקום אחד עם רב אחד מגדולי הדור הציץ בו הרב, וראה ששערותיו אינן סדורות לו, מחמת איסור תסרוקת בשבת - . אדוני הברון - אומר הרב - מר ושכמותו מותרים לכל הדעות בתסרוקת בשבת, הואיל וצריכים הם למלכות - . חוששני - מחייך ואומר הברון - שאני איני בכלל היתר זה, שכן לא אני צריך למלכות אלא מלכות צריכה לי.

למה צריך משל

וידוע מה ששאלו פעם להמגיד מדובנא על שכל דבר שרוצה להסביר מסביר דווקא בדרך משל, ומדוע לא יסביר את עצם הדבר ואין צריך למשל דייקא, אמר להם אסביר את הצורך בכך על פי משל, ותמהו שעל שאלה זו גופא צריך הסבר גם כן דווקא במשל, בילד שהתאחר בכל בוקר לחיידר, עד שעוררוהו משנתו לאחר מאמצים, ועד שנתלבש ושאר ההכנות, כך שהגיע תמיד לחיידר באיחור רב. לימים הקימו גן החיות מול בנין החיידר כאשר נתוודע זאת לאמו באה בדאגה רבה אל המלמד ואמרה בייאוש רב שהרי מעתה כמה שאיחר עד הנה יתוסף עוד שבהגיעו לשער החיידר יתאחר בצפייתו למקום החיות, ושוב אבדה בכך תקוותה שעוד יספיק ללמוד משהו גם בחיידר, אך המלמד שהיה מנוסה ומבין יותר ממנה בדברים כנ"ל הרגיעה ואמר, תראי שמעכשיו יגיע מיד לחיידר בזמן ככל התלמידים. ואמנם למחרת כשהקיצוהו השכם בבוקר קפץ ממיטתו בזריזות שלא כדרכו עד הנה, והכין לעצמו את הספרים והצידה, ומיד יצא לחיידר, ביודעו שיוכל שם לראות חיות חמודות לעיניו. והנה המלמד עמד והמתין לבואו של הילד, וכאשר הגיע לשערי הגן החיות שהיה ממוקם מול החיידר, לקחו על שתי ידיו והעבירו מיד לשערי החיידר, וכה נתגלה שדווקא על ידי הפיתוי של ראיות החיות השיגו אצל הילד שיסכים להשכים בכל בוקר בזמן, ובהמשך גם להגיע בזמן לשערי החיידר.

זהו המשל למה יש צורך במשל, סיים המגיד מדובנא דבריו. הנמשל הוא, דברים הרוחניים אין האדם תופס בשכלו כל כך גודל ערכם והחיוב הגדול שיש על האדם לקיימם, אך על ידי משל מענייני עולם הזה שהם דברים המושכים את הלב, נתפתה הלב ומסכים למשל, ובהמשך אפשר אחר כך להמשיכו שיסכים עם הדברים הרוחניים שהם הנמשל שגם בהם יבין וישכיל איך להתנהג כראוי לעבודת בוראו.

"אשר ברא א-לוקים לעשות" (ב,ג),

כל הבריאה נועדה לאדם שיקיים תורה, מצוות ומעשים טובים ויזכה לעולם הבא אך יש כאלו שלצערנו לא מבינים זאת ומבזבזים את חיי העולם לריק ואינם מבינים מה הבעיה בזה?!...

משל למה הדבר דומה: כפרי הגיע לעיר וחברו לקח אותו למפעל טקסטיל מקומי. הכפרי נפעם לגודל המכונות המייצרות רעש אדיר. הוא החסיר פעימה עת ראה את גלגלי השיניים הגדולות ואת התזמון המדויק של כל המכונות בזו אחר זו. הוא חזר לכפר וסיפר לחבריו את התפעלותו ממכונות הענק מבלי להבין שהן מייצרות משהו... כעת נתאר לעצמנו שזו ירושה שהוריש אבי הכפרי לבנו. מכונות המייצרות סחורה בעלת ערך רב אך עומד היורש מפעיל את המכונות ולא מבין שיש לייצר מהן סחורה ולמכרה על מנת להתפרנס ולחיות בעושר ולא ככפרי... הוא בכל בוקר מתמיד להפעילן אך ללא תוצרת אחד כזה בתוך חודשים ספורים יכלה את כל הממון עם הפוטנציאל הגלום בו... כל הירושה תתכלה בהוצאות החשמל והתחזוקה של המפעל...

כן הוא הנמשל: אומר האדם "איזה עולם יפה" הוא נפעם מגלגלי השמש והירח... הוא מתרגש לראות בכל חודש את הירח נעלם ומתחדש... וטרם דיברנו על ההתפעלות מהחיות ומבני האדם עלי אדמות... וכששואלים אותו: "ומה יוצא מזה?!" הוא עונה בתמיהה: "מה הפירוש מה יוצא מזה?! - תראה איזה יופי!" לא צריך לצאת כלום!!! העיקר שהכול מסתובב!!!...

"אשר ברא אלוים לעשות" הקב"ה לא ברא את העולם שנאמר: "איזה יופי!!!" (ניתן בהחלט לומר אך זו לא המטרה) אלא כדי לעשות! כל אחד כפי יכולותיו וכישוריו...

"ויברך א-לקים את יום השביעי ויקדש אתו" [ב, ג]. ("ברכת דוד")

להיכנס לשבת "ברגע האחרון". בגמרא אמרו: "אל יהלך אדם בערבי שבתות יותר משלש פרסאות", ופירש רש"י, שלא ישבות לו בעוד היום גדול ויכין לו סעודת שבת. וב"ילקוט יוסף" בדיני ערב שבת כותב הרה"ג יצחק יוסף שליט"א: "ובכל אופן צריך כל אחד לתכנן את נסיעתו היטב ולקחת בחשבון כל אפשרות של תקלה בלתי צפויה בדרך, כדי שיוכל להגיע למחוז חפצו בעוד מועד ולא יכנס, ח"ו, לספק חילול שבת ויום טוב".

לצערנו, אנו עדים היום לתופעה שאנשים מתכננים נסיעה בערב שבת לקרוביהם או לבתי מלון ומגיעים ממש ברגע האחרון ונכנסים בכך לספק חילול שבת. לעיתים יש "פקקים" בדרך שאינם נלקחים בחשבון, או תקלה ברכב שאינה ניתנת לתיקון מידי ואז מתחיל הלחץ ולעיתים "איבוד העשתונות" בדקות הרות גורל שלפני השבת. ופעמים שהאדם נמצא במצב של "אין ברירה", בהגדרתו, והוא נאלץ לנסוע ליעדו גם לאחר השקיעה. חכם עיניו בראשו ויכלכל צעדיו

בתבונה וייקח זמן סביר של הגעה גם אם יהיו תקלות ובכך ימנע עצמו ממצבים של ספק חילול שבת.

מעשה נפלא הופיע בעיתון "המודיע" בעניין עם מסר גדול בצדו, סיפור מדהים המהווה הוכחה ניצחת מדוע כדאי להימנע ביום שישי מנסיעות או טיסות ארוכות, אבל גם סיפור נפלא של תושייה לשמירת שבת – והריהו לפניכם שסופר בגוף ראשון: הייתה לי אסיפה שהייתי צריך להשתתף בה ביום שישי בבוקר בשיקגו, והזמנתי טיסת חזור לניו-יורק (כשעה וחצי) כך שיהיה לי זמן להגיע הביתה ועוד להספיק את ההכנות האחרונות לשבת. המטוס אחר בחצי שעה, אבל עדיין לא נלחצתי מכך כי לקחתי זאת בחשבון. אבל המטוס יצא מהשדה וכמעט הגיע למסלול ההמראה ואז נעצר. שיערתי שעליו לחכות לתורו להמראה, ושוב – עדיין לא נלחצתי. פתחתי ספר ולמדתי בלי לשים לב כמה זמן עבר. כאשר הנוסעים מסביבי איבדו את סבלנותם והחלו לרטון, הופר ריכוזי בספר – ושמתי לב פתאום שאנו עומדים על עמדנו למעלה משעה! כאשר ניסיתי לברר מה קורה, נשמע קברניט המטוס מודיע ברמקול: "רבותי הנכבדים, אנו מתנצלים על האיחור בהמראה, אבל הדבר לא בידינו. מטוסו של הנשיא צפוי לנחות בכל רגע, ועד שהנשיא לא יעזוב לחלוטין עם פמלייתו את שטח שדה התעופה אסור לכל מטוס אחר להמריא או לנחות". מה??? – הרמתי את עיניי מספרי וראיתי אכן כוחות ביטחון רבים פרוסים בכל שטח נמל התעופה. נוסעים אחדים דאגו לפגישות שאליהן יאחרו, או לטיסות המשך, ואני דמיינתי את עצמי נישא על כפיים מהמטוס בניו-יורק, בלי המטען שלי, ושוהה עשרים ושש שעות רעבות, עלובות ומסכנות, בשדה התעופה של לה-גרדיה. אחרי שעה נוספת של ישיבה מורטת עצבים, הבנתי שעלי לעזוב את המטוס ולהישאר אצל ידיד בשיקגו. פניתי לדייל הראשי, הוא היה מאוד מבין אך מאוד החלטי: "אני מאוד מצטער, אבל אין לנו איך לעזור לך. אין לעזוב את המטוס בשום אופן, גם לא לאיש צוות!" חזרתי למקומי והדבר היחיד שנותר לי לעשות זה לשטוח את צרתי לפני האחד והיחיד שיוכל לעזור לי: "ריבנו-של-עולם! אם אני יוצא ממטוס זה בזמן, אני מתחייב: לעולם לא לנסוע למרחק של יותר משעה מביתי, וגם זאת לפני חצות!" הציבור מסביב כנראה השלים עם המצב ונהייתה מין אווירה של מסיבה... טיילו במעברים, קשרו חברויות חדשות, העבירו את הזמן... אני עשיתי חשבון קטן שגם אם המטוס ממריא הרגע ממש, אני יכול להספיק להגיע לביתי. החלטתי שעלי להישאר בשיקגו, ויהי מה. מה פירוש "אין יוצא ואין בא"? ואם יש למישהו התקף לב?... התקף לב! כמובן! הנחתי את תיק המסמכים שלי בין רגליי והתחלתי לזוע ולגנוח על מקומי. האיש שלידי נבהל והזעיק מיד את הדייל. "מה קרה, אדוני?" – נשאלתי. לפתתי את החזה וניסיתי להיזכר בסימנים מפחידים של התקף לב: "יש לי לחץ בחזה..." – גנחתי – "וכאב בזרועי השמאלית..." מיד שמעתי ברמקול: "אם יש רופא במטוס, בבקשה לגשת לדייל מיד!" לפני שהספקתי להוציא עוד גניחות, ראיתי אישה שרכנה מעלי, שהוציאה מיד את הסטטוסקופ והאזינה להלמות ליבי. "יש לאדם זה התקף לב!" – הכריזה

בהחלטיות כזאת, עד שפרחה נשמתי – אולי באמת" ...? הוא חייב להגיע לבית-רפואה מיד! תביאו לכאן אלונקה או כיסא גלגלים או שלא אהיה אחראית על חייו" – פסקה הרופאה. חשבתם שלא הייתי חיוור מספיק? חישבו שוב. הייתי ממש לבן! מה היא גילתה על מצבי הבריאותי שלא היה ידוע לי? מצאתי את עצמי בכיסא גלגלים, מנסה להיזכר לגנוח מדי פעם. "אין מצב שאוכל לשלוח אותו לבד", – הודיעה הרופאה המסורה " – עלי לקחתו לבית- הרפואה!", "אבל..." – החל הדייל לסרב. הרופאה הביטה בו במבט חודר: "אתה לוקח אחריות על חייו?" זה מספיק! נצמדתי לתיק המסמכים שלי בחוזקה, כאשר שני הדיילים הורידו אותי בכיסא למטה והרופאה הסיעה אותי במהירות שיא לטרמינל, שם אמור לחכות האמבולנס. ברגע שהיא נכנסה לטרמינל, התיישבתי בכיסא, העפתי מעלי את השמיכה וקראתי בקול: "סטופ!", היא עצרה את הכיסא ונבהלה כאשר קפצתי ממנו החוצה: "תודה רבה מאוד! אני מרגיש טוב מאוד!" – הודיתי לה ונעלמתי ...

חברי התפלא לראות אותי עומד בפתח ביתו עשר דקות לפני הדלקת הנרות ואירח אותי בצורה מושלמת בחיק משפחתו ועוד הספקתי להגיע לביתי במוצאי שבת. ביום ראשון סיפרתי לרב שלי, ש"אוסף" סיפורי השגחה פרטית, את הקורות אותי, ורק כעבור שנה התברר שהסיפור מתאים לאוסף שלו. כעבור שנה חזר הרב שלי מוועידה בשיקגו והזמין אותי למשרדו. הוא סיפר לי בחיוך רחב שהוא הרצה בכנס רופאים והוא שמע שם צעירה שסיפרה בהתרגשות: "טסתי לניו-יורק, והנה לפתע מודיע הדייל שכיוון שמטוסו של הנשיא עתיד לנחות בשדה התעופה, עלול להיות עיכוב של שעה לפחות בהמראה. הייתי היסטורית, ידעתי שלא אגיע לניו-יורק בזמן והם לא יתנו לי לעזוב את המטוס בשיקגו. ואז שמעתי קריאה לרופא. 'או.קיי', – חשבתי בליבי – 'אולי נתקעתי במטוס כדי להציל חיים?' כאשר בדקתי את ה'חולה', יהודי חבוש מגבעת, בשנות החמישים שלו, ראיתי מיד שהוא משחק, אבל זאת הייתה ההזדמנות שעליה התפללתי! הכרזתי מיד שיש לו התקף לב והאיש כמעט התעלף מפחד... הצבע אזל לחלוטין מפניו, עד שחשבתי שאולי באמת גרמתי לו התקף... עמדתי בתוקף על כך שעלי להתלוות אליו לבית-הרפואה ואם לא, הם יהיו אחראים אם ימות... וזהו. אף אחד לא העז לחסום את דרכי מלהתלוות אליו בהורדתו מהמטוס... כאשר הגענו במהירות לטרמינל, הוא ציווה עלי לעצור. זה התאים לי מאוד. לא היה בדעתי להגיע לבית - הרפואה עם אדם בריא לחלוטין... הוא ברח מבעד לדלת הראשונה ואני מבעד לדלת השנייה... לא נסעתי מאז אף פעם מחוץ לעיר ביום שיש!"

סיפור זה ועוד רבים כמותו צריכים ללמדנו לא לצאת ביום שישי ברגע האחרון, אפילו אם זה "רק" מירושלים לבני ברק. הלחץ וכמובן כבוד השבת שווים הקרבת זמן נוסף ברוחב לב. ואולי כדאי לקבל מעין קבלה על עצמנו להיזהר מאוד בנושא זה כיוון שקיימת סכנה נוספת והיא חוסר הזהירות בנהיגה בכביש. נהגים רבים נוסעים פשוט "בטירוף" בדקות האחרונות

שלפני הדלקת נרות שבת (ואף לאחריו הזמן) ומסכנים את חיי ילדינו וחיי הולכי הרגל שכבר הולכים לבית-הכנסת". ככה לא נכנסים לשבת!" כאשר מגיעים ממש ממש לספק חילול שבת, ולעיתים כאשר יש תקלה ברכב יש סיכוי ממשי לחלל שבת... וחבל!!!

וייצר ה' א-להים את האדם עפר מן האדמה (ב,ז)

אחז"ל בבראשית רבה ששאלו הקב"ה לאדם 'ואתה מה שמך', אמר לו 'אני נאה להקרא אדם שנבראתי מן האדמה'.

ושמעתי ממו"ר הגרש"ז אויערבאך זצ"ל שהקשה, דהלא שמו של דבר צריך להיקבע על פי עיקר תכונותיו ולא על פי החומר שממנו נוצר, ובוודאי לא ייקרא השולחן על שם העץ שממנו נעשה, ולא הקורנס על שם הברזל שנוצר ממנו. ויש להוסיף ולהקשות עוד, דאטו שאר בעלי החיים לא נבראו מן האדמה ומדוע דווקא האדם נקרא ע"ש האדמה.

ותירץ הגרש"ז א זצ"ל, דהאדם נקרא כן כדי שיזכור תמיד מאין בא ולא יתגאה. ועוד יש ליישב, באמת לא שייך לקרוא אדם על שם תכונותיו, הלא תכונותיו ומצבו של אדם תלויים בעבודתו ובבחירתו, ואין לך אדם הדומה לחברו. וכל מה ששייך לקרוא שם כולל לכל מין האדם הוא רק על שם תחילת האדם שהוא כעיר פרא ונמשך לחומר ולגשמיות, ועליו לזכור תמיד כי הוטל עליו להתעלות לאיש המעלה מתוך הפראיות והגשמיות שבו. ויש להוסיף שזהו ג"כ מהותה של אדמה, שהיא בעצמותה חומר גס ועב, אך יש בה את התכונות להוציא כל מיני מגדים שבעולם כפי אשר יעבדוה וכפי היגיעה אשר ישקיעו בה.

"ויפח באפיו נשמת חיים ויהי האדם לנפש חיה" (ב,ז). (ברכת דוד)

בכוח הדיבור צדיק גוזר והקב"ה מקיים.

בספר "החפץ חיים על התורה" (החדש) מבאר הח"ח את המילים "לנפש חיה" – לרוח ממללא: וראה הפליאה שברא היוצר בעניין כוח הדיבור, כי כל הפעולות שעושה האדם באיבריו נעשות בהתבוננות תחילה כיצד יעשה. ואילו הדיבור קולח מפיו בלא כל הכנה מוקדמת. כגון, שרוצה לומר "וידבר", ויש בתיבה זו אותיות מחמישה מוצאות שונים: ה-ו' מן השפתיים, וה-י' מהחין, ה - ד' מהלשון, ה-ב' מהשפתיים וה-ר' מהשיניים, ואינו מחשב כלל בדעתו כיצד להגותן ולחברן, אלא מיד כשעלה הרצון מלפניו מוציא התיבה מפיו. וסיבת הדבר, שהאדם נברא למעלה של תורה ורצה הקב"ה שיזכה לומר מילים רבות בתורה, שכל אחת מהן היא מצווה בפני עצמה, ולפיכך נתן בכוח הדיבור זריזות יתירה, שמיד ברצותו לומר מילה יתחברו האותיות מעצמן בכהרף עין, וכך יוכל לומר מאתיים מילים בדקה אחת. ואילו היה עליו לחשוב כיצד לצרף האותיות, היה מתעכב כמה ימים בלימוד פרשה אחת.

אכן כל זה כשזכה ודיבר דברי תורה. אבל אם מדבר דיבורים אסורים, כלשון הרע ורכילות, הופך לו כוח הדיבור לרועץ, שאילו היה עליו לחשוב איך להגות כל מילה היה מוגבל בדיבורו, ועתה עלול הוא לסגל לעצמו מאות ואלפי איסורים בהתוועדות אחת. וכמה מצטער הקב"ה בראותו שבמתנה הנפלאה שהנחילו, מעמיק האדם לעצמו גיהינום! ונראה שזהו שאמרו חז"ל עה"פ "הוגעתם את ה' בדבריכם" (מלאכי ב, יז). אמר הקב"ה: בראתי שמיים וארץ ואיני יגע, שנאמר "לא ייעף ולא ייגע", ואימתי אני יגע – כשאתם מדברים דברים בטלים, דברים שאינם הגונים. והכוונה, שכל דבר נברא לצורכו ולמטרתו, וכאשר האדם מהפך התכלית לרע, הוא גורם צער במרום. אך יותר מכל נגרם צער כשהוא פוגם בדיבור, שנותן בו כוח יתר מכל הכוחות כדי לזכותו והוא הופך את הודו למשחית.

רבנו בחיי בספרו "כד הקמח" כותב: "שיהיה קשה בעיניך דיבורך כהוצאת ממוןך, ואין צדיקים קדושי עליון משמרים את דיבורם וכל מילה היוצאת מפיהם שקולה ומדודה ונאמרת בקדושה ובטהרה. ואין פלא שהקב"ה מקיים את דברי קודשם". לא אחת אנו עדים לכך שצדיק גוזר – והקב"ה מקיים.

ה"בבא סאלי" זצוק"ל היה ידוע באמרות קודשו וכל מילה שיצאה מפיו הקדוש הייתה בבחינת קודש. בספר "דורש טוב לעמו" מופיע מעשה נפלא עם הרה"ג מרדכי אליהו זצוק"ל, המלמדנו על עוצמת כוח דיבורו של הצדיק: כשהרב היה דיון בבית-הדין בירושלים לא היה לו רכב ולא נהג. יום חמישי אחד אחר הצהריים הרגיש הרב צורך עז להגיע לביתו של הבבא סאלי. פנה הרב אל הרבנית ואמר: "אני נוסע". כדי להגיע לבבא סאלי צריך היה לנסוע באוטובוס לרמלה ומשם באוטובוס נוסף עד בית הבבא סאלי בנתיבות, נסיעה מייגעת ומתישה. "אני באה אתך", – נענתה לו הרבנית – "אף על פי שצריך להכין את האוכל לשבת". יצאו לדרך ולבסוף הגיעו. נקש הרב על דלת בית הבבא סאלי. את הדלת לא פתח השמש הקבוע אלא מחליפו שלא הכיר את הרב. "סליחה", – אמר השמש המחליף לרב – "אי אפשר להיכנס. אינך יודע שהבבא סאלי שרוי בצום כבר כל השבוע ואינו מקבל אנשים?". "טוב", – השיב לו הרב – "אמור לו שמרדכי אליהו היה פה". כששמע הבבא סאלי את שמו של הרב, מיד נזעק: "רבי מרדכי פה. הכניסו אותו מיד!" כשאשת הבבא סאלי שמעה שהרב הגיע לבקר את בעלה, התחננה לפניו שישכנע את בעלה לאכול. הרב נכנס אל חדרו של הבבא סאלי. הביט בו הבבא סאלי בתמיהה ואמר: "איפה היית עד עכשיו? יש צרה גדולה בשמים. מיום ראשון אני מנסה לבטלה ולא הצלחתי. אמרתי לעצמי, צריך שכבודו יבוא הנה לעזור לי בתפילה עם כוונה". חייך הרב לעצמו: "עכשיו מובן לי מהו הצורך שהרגשתי לבוא הנה". החלו מתפללים. אחרי שעה ורבע יצא הבבא סאלי, דפק על השולחן ופנה לאשתו בשמחה: "הכיני סעודת מלכים כסעודת שלמה בשעתו!" הרבנית שמחה. "איך הצלחת לשכנעו לאכול?" – שאלה את הרב. וכך ישבו לסעוד בשמחה.

השעה כבר הייתה רבע לאחת-עשרה בלילה. כבר אין תחבורה. הרבנית החלה דואגת כיצד יגיעו הביתה לירושלים ומה יהא על ההכנות לשבת. ראה הבבא סאלי את מצוקתה ושאל את הרב: "מה רוצה הרבנית?", הסביר לו הרב את המצב. אמר לו הבבא סאלי: "תגיד לה שעוד עשר דקות תצאו מהבית, אחרי שנברך, והאוטובוס יחכה לה". הרב ואשתו יצאו לרמלה בשתיים-עשרה ועשרים וחמש דקות. האוטובוס האחרון מרמלה לירושלים יוצא בדרך כלל בשתיים - עשרה. "מה נעשה פה באמצע הלילה? האוטובוס כבר יצא בשתיים-עשרה..." - דאגה הרבנית. אמר לה הרב אליהו: "אל תדאגי, הבבא סאלי אמר לנו שהאוטובוס יחכה לנו". הם הגיעו לתחנת האוטובוסים והאוטובוס שהיה אמור לצאת בחצות עמד דומם. הרב והרבנית התקרבו והנה פלא, הנהג מנמנם וכל הנוסעים ישנים. העיר הרב את הנהג והתנצל: "סליחה שאני מעיר אותך. זהו האוטובוס לירושלים?" הנהג השיב בחיוב. "מדוע אתם לא נוסעים?" - שאל הרב. השיב לו הנהג: "אין טעם שתעלה בכלל. האוטובוס לא מתניע וקראנו לרכב חלופי שיגיע מתל-אביב". "אפשר לעלות בכל זאת?" - שאל הרב. "כן, תעלו". עלו וישבו בזוג המושבים הקרובים לנהג. "נסה להניע." - ביקש הרב אליהו מהנהג. הנהג הביט על בגדי הרב, זקנו וכובעו וסירב: "למד תורה. מה אתה מבין ברכבים?" השיב לו הרב: "בכל זאת, נסה ואחר כך אדבר אתך". נענה הנהג לבקשה ולחץ על הדוושה. והנה... האוטובוס מניע. הביט בו הנהג שוב ושוב ושאל בפליאה: "תגיד, אתה לא אליהו הנביא?" לא, אני אליהו מרדכי..."

"ויפח באפיו" (ב, ז) (מדרש הגדול)

בשעה שברא הקב"ה אדה"ר, היה מוטל לפניו כגולם, אמר, באיזה מקום אני נופח בו נשמה, אם בפיו הוא מספר בו לה"ר, אם בעיניו הוא מרמז בהן לדבר עבירה, אם באזניו הוא שומע בהן גדופין וחרופין, אלא אני רואה מקום יפה באדם שהוא דרך אפים, מה האף הזה פולט את הזוהמא וקולט ריח טוב, כך הצדיקים בורחים מן העבירה שריחה רע ומדבקין בד"ת שריחה נודף.

ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו (ב', יז) (מתוך מדבש, גליון 49)

ישנם ארבעת דעות בחז"ל מה היה פרי עץ הדעת: מובא בגמרא (ברכות מ', ע"א): רבי מאיר אומר גפן (ענבים) שאין לך דבר שמביא יללה על האדם אלא יין, רבי נחמיה אומר תאנה הייתה שבדבר שנתקלקלו בו נתקנו שנאמר 'ויתפרו עלה תאנה...' רבי יהודה אומר חיטה הייתה שאין התינוק יודע לקרות אבא ואמא עד שיטעום טעם דגן. וכמו כן יש דעה שעץ הדעת היה אתרוג (כמדומני שבזוהר הקדוש). אומר הרה"ג מאיר מזוז שליט"א בשם הרב ינון חורי זצ"ל: הסימן הוא עץ הדע"ת ראשי תיבות: הדר (אתרוג), דגן (חיטה), ענבים, תאנה.

”אֶעֱשֶׂה לוֹ עֶזֶר כְּנֶגְדּוֹ” (ב, יח). (במשנת רש”י)

ביאר רש”י: ”זכה – עזר, לא זכה – כנגדו להילחם”

מסופר על רבי ישעיה פראגער זצ”ל שהייתה לו אישה אשר הציקה לו מאד, ובפרט בכך שהייתה צדקנית שמתפללת ואומרת תחינות כל היום, ועל ידי זה סדרי הבית השתבשו. כשהיה בא לביתו מבית הכנסת ורצה לאכול, לרוב היא הייתה באמצע התפילה ולא הפסיקה כשהגיע.

ואמר, שכעת מובנים לו דברי חז”ל בגמ’ ביבמות (סג.) ”זכה – היא עזר”, עוזרת לו, כשהוא מתפלל היא מכינה לו פת שחרית, וכשחוזר מהלימוד תבשל לו כבר הארוחות צהרים וכו’. ”לא זכה – כנגדו”, הוא מתפלל בזווית אחת והיא מתפלל בזווית אחרת, כשהוא אומר תהילים תאמר היא פרק שירה, כשלומד גמרא היא אומרת תחינות, וכל היום אינה מכינה לו שום ארוחה...

ויקרא האדם שמות (ב, כ)

בשם השל”ה הקדוש מובא, שכל אדם צריך לומר בסוף התפלה פסוק שבו מופיע שמו. במידה ויש לו פסוק שבו מופיע השם במפורש מה טוב, ואם לאו – יאמר פסוק המתחיל באות שמתחילה את שמו ומסיים באות המסיימת את שמו. לדוגמא אדם ששמו הלל צריך לומר את הפסוק: ”הקשיבה לקול שועי מלכי וא-לקי כי אליך אתפלל”, המתחיל באות ה' ומסתיים באות ל'.

הסיבה לאמירה זו היא כיון שביום המיתה, בעת שיעמוד האדם לדין על כל מעשיו, תכנס ללבו אימה נוראה, ומרב פחד הוא עתיד לשכוח את שמו, ואותו פסוק יזכיר לו זאת.

רמז לעניין זה מובא בנביא (מיכה ו, ט): ”קול ה' לעיר יקרא ותושיה יראה שמך שמעו מטה ומי יעדה”, ופרשו המפרשים: ”ותושיה יראה שמך” – מכאן שכל מי שאומר בכל יום מקרא המתחיל ומסיים באותיות שמו, התורה מצילה אותו מגיהנום. (כיוצא בכך מובא בשם ה”בית יוסף”, וכן ב”שמירת הלשון” של החפץ חיים).

הגאון רבי ישראל זיכרמן שליט”א, רבה של אחוזת ברכפלד, ספר, כי בהיותו ילד שלחוהו הוריו ללמד ב’בתי אבות’ – בית היתומים שהקים הרב מפוניבז’ שבשנים המאחרות יותר פתח את שעריו לפני ילדים שלא התגוררו בבני ברק והיו זקוקים לפנימייה בתקופת לימודיהם. יחסו המיוחד של הרב כהנמן לילדי המוסד נודע לשם ולתהילה, הוא היה נוהג לבקר אותם ולהרעיף על היתומים את כל חם לבו. לפני כל נסיעה לחו”ל נפרד מהם באחרונה ומיד בחזרתו ארצה היה ממהר להגיע אליהם בראשונה, כשהוא מתבטא כי הם הקמע שלו... פעם, בשעה שישב ושוחח עם הילדים, שאל אותם: ”האם אתם אומרים בסוף שמונה עשרה את הפסוק שלכם?” מקהלת הילדים השיבה ”כן” בקול רם. ”למה?” – הקשה הרב. הפעם שתקו הקטנים, ורק הבוגרים

שביניהם ידעו להשיב על כך בצטטם את דברי השל"ה הקדוש אודות יום המיתה. אולם הרב המשיך: "אינני מבין. ילד ששמו יענקל'ה שומע את שמו עשרות פעמים בכל יום, ובכל זאת ביום המיתה הוא עתיד לשכוח זאת, איך יתכן, אם כך, שהוא יזכור את השם על פי פסוק שנאמר רק שלש פעמים ביום, הרומז לשמו רק בתחילת תיבותיו ובסופם?" דממה השתררה סביב. הכול הוגיעו את מוחם בחיפוש אחר תשובה הולמת, שתניח את הדעת, אך לשווא. כעבר דקות אחדות נשמע קולו של הרב: "דעו לכם, כי ביום שבו אדם עוצם את עיניו הוא שוכח את כל מה שקורה בעולם הזה ולא נשאר בידו מאומה. הדבר היחיד שמשתמר לאחר מיתתו של אדם זו התורה. היא נצחית והיא מלווה את האדם למעלה. לפיכך פסוק מן התורה שבו מוזכר השם הוא נצחי, הוא יתלווה אל האדם ואותו בלבד הוא יזכור בעולם הבא".

**ויאמר האדם, האשה אשר נתתה עמדי הוא נתנה לי מן העץ, ואוכל. (ג, יב) וברש"י:
כאן כפר בטובה.**

ובמדרש אי' שאמר "אכלתי ואוכל עוד". וכתב להסביר כוונת אדם הראשון. שמנהגו של עולם, כשנושא אדם אישה, כשמתחילה האישה לנהל את מטבח הבית, אם היא בת עם הארץ, חוקר הבעל אותה ומדריכה, אל תקני בשר אלא אצל קצב פלוני, שהוא ירא שמים ולא יכשילנו בטרפות, וכן בשאר ענייני הכשרות. אבל אם נושא את בת רב העיר, אין צורך לחקור ולברר, כי בוודאי ראתה בבית אביה כיצד והיכן יש לנהוג כדי שכל המטבח יתנהל בכשרות. וזה שהצטדק אדם הראשון, האישה אשר נתת עמדי, חוה איננה בת עם הארץ, היא הרי יציר כפיד, ואתה הוא כמו חותני. לכן כאשר היא נתנה, ידעתי שיכול אני לאכול ממה שנותנת, כי בוודאי יודעת מה שנאסר עלינו לאכול ולא תכשילני, ולכן ואוכל. ואף ואוכל עוד, שהרי יש לי לסמוך עליה. ודפח"ח.

אל האשה אמר הרבה ארבה עצבונך וגו' ואל אישך תשוקתך והוא ימשל בך: ולאדם אמר כי שמעת לקול אשתך ותאכל מן העץ אשר צויתיך לאמר לא תאכל ממנו ארורה האדמה בעבורך בעצבון תאכלנה כל ימי חיך וכו' בזעת אפך תאכל לחם וגו'. (ג' טז - יט) (רבי אלימלך בידרמן)

בגמ' בבא מציעא דף נט/א "דאמר להו רבא לבני מחוזא אוקירו לנשייכו כי היכי דתתעתרו" דהיינו שרבא ציווה לכבד את נשותיהם בשביל שיתעשרו, שכשמכבד האדם את אשתו הרי זה סגולה לעשירות. ומה הטעם? שמעתי לפרש בזה שהיות והאשה נתקללה שהאיש ימשול בה, והאיש נתקלל בזיעת אפך תאכל לחם, אומרים מן השמיים אם אתה אינך לוחץ עליה את קללתה של "והוא ימשול בך" והנך מכבדה ומוקירה, כמדה כנגד מדה אף לא ילחצו עליך את קללתך של "בזיעת אפך תאכל לחם" ותזכה לעשירות ...

וישכן מקדם לגן עדן את הכרובים (ג, כד)

וברש"י כרובים – מלאכי חבלה.

אצל המשכן נאמר (שמות כה, כו): "והיו הכרובים פורשי כנפיים למעלה סוככים בכנפיהם על הכפורת" ועל כך אמרו חכמינו ז"ל: כרובים – כרביא, דמות פרצוף של תינוק היה להם. " דבר זה - אומר הגאון רבי משה מרדכי אפשטיין זצ"ל - בא ללמדנו, כי כשנותנים לילד חינוך טוב וראוי, עשוי הוא להיות אחר כך ככרובים המסוככים בכנפיהם על ארון הקודש; ואילו כשאין מחנכים אותם כראוי, עשוי הוא להיות ככרובים - מלאכי החבלה...

"ויקרא ה' א-לוקים אל האדם ויאמר לו איכה" (ג, ט)

א י פ ה: נוטריקון - אני יודע כל הנסתרות. רמז שהקב"ה יודע כל הנסתרות של האדם.

א י פ ה: חז"ל אומרים: בגלל אדם הראשון ישראל יאמרו (מגילת) איכה, כלומר יהיו בגלות ויקוננו איכה על חורבן ביהמ"ק.

ויאמר האדם האשה אשר נתתה עמדי הוא נתנה לי מן העץ ואכל (ג, יב) (ילקוט האורים)

יש להבין מה חשב לתרץ בזה הרי דברי הרב ודברי התלמיד וכו', ומאי קס"ד? כתב בספר מאמר אברהם לתרץ בדרך הלצה, שהרי הקב"ה קצב לו עונשו "ביום אכלך ממנו מות תמות", דהיינו שיקבל עונש מיתה באם יאכל, ובגמ' שאשה רעה יותר קשה ממיתה "ומוצא אני מר ממוות את האשה", וזה מה שאמר אדם הראשון שנח היה לי למות מאשר לא לשמוע בקול האשה שאז היה מצב גרוע ממיתה...

"וַאִיכָה אִשִּׁית בִּינִי, וּבִין הָאִשָּׁה, וּבִין זָרְעִי, וּבִין זָרְעָהּ, הוּא יִשׁוּפֶךְ, רֹאשׁ וְאֵתָה תִּשׁוּפֶנּוּ, עֶקֶב" (בראשית, ג, טו) (פניני עין חמד – בראשית)

הנחש הקדמוני הוא היצר הרע כידוע. אחד משמותיו של היצר הרע הוא "שונא" (סוכה נב.). והלוואי והיינו שונאים אותו, כפי שהוא שונא אותנו. הנחש מכיש בעקב. היצר הרע מסית לפרוץ איזה גדר, מנהג, איסור קל. משם יתפשט ההרס לכל הגוף, כך עברה גוררת עברה, אם לא מבצעים חסימה מידית. אבל האדם ישופנו ראש. אם רוצים לגבור על הנחש, אין די בקציצת זנבו. להיפך, אם יעשה כן, יסתכן יותר. אם עזה ההחלטה ונחושה, הוציאה אל הפועל במלואה. פתח דף חדש נקי וזוהר. רק כך אפשר להצליח. לשם כך ניתנו לנו פרשת נדרים, כדי שיוכל האדם לסנדל עצמו, לחשק עצמו, ולהכריח את עצמו לעמוד בהתחייבותו. זה נקרא לשופו ראש, לרוצץ מוחו במכה אחת.

הסבא מנובהרדוק היה אומר : משל למה הדבר דומה? יכול אדם להלך על שפת הנהר, ויכול לקפוץ למים ולשחות, אבל לא יכול לשחות לחצאין, לנסות להשאיר יד אחת יבשה ... כך גם ברוחניות, בחיי אושר המצוות ובנועם התורה. "עד מתי אתם פוסחים על שתי הסעיפים (מלכים א' יח, כא)" מוכיח אליהו הנביא את עם ישראל. האדם - גם אם הוא שבוי ברשת יצר הרע, גם אם שקוע כולו בעולם התוהו, יכול ברגע אחד לשנות מצב. אומר הכתוב על מצוות התשובה "לא בשמים היא ... ולא מעבר הים היא ... כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשות (דברים ל, - יא יד)". בהחלטה נחושה אחת מרוצץ אתה את ראש הנחש ומשתחרר מלפיתתו.

כותב רבי צדוק הכהן מלובלין שזהו אחד מלקחי יציאת מצרים: "כי בחיפזון יצאת מארץ מצרים (דברים טז, ג)". ממצרי מ"ט שערי טומאה יוצאים בקפיצה אחת. לאחר מכן מתחילים מ"ט ימי ספירת העומר. החתם סופר ' כותב על הפסוק "כרחוק מזרח ממערב הרחיק ממנו את פשעינו" (תהלים קג, יב). "מזרח ומערב שני קצוות הם, קטבים מנוגדים. אי אפשר להיות גם כאן וגם שם, מי שהוא במזרח ואינו במערב. ובכן, עומד אדם ופניו למזרח. מה עליו לעשות כדי לפנות למערב, כמה עליו ללכת? אף לא צעד אחד! פשוט להסתובב. אומר דוד המלך: "פשעת? מרדת? אל תתיימש בידך לפתוח דף חדש, וכל מה שהיה לא יזכר עוד. אלא בתנאי אחד: הסתובב! שנה מבט, שנה תפיסת עולם. קודם סובבת לבורא את הגב, עכשיו הפנה אליו את הפנים!

"בזעת אפך תאכל לחם" (ג, יט)

אומר היה "היהודי" ז"ל מפשיסחא: מיום שנברא האדם הוא עמל למען בניו וכאשר יגדלו בניו גם הם עמלים בשביל בניהם וכך הלאה... וכך עובדים הם כבר אלפי שנים בשביל הבנים! ואני שואל, היכן הוא אותו הבן המאושר שלמענו אנו עמלים אלפי שנים?!

לפתח חטאת רובץ ואליך תשוקתו וגו' ואתה תמשול בו (ד, ז).

אמר רבי יצחק, בתחילה הוא נעשה אורח, ואחר כך הוא נעשה בעל הבית" (מדרש) דברי חכמינו ז"ל אלו יבוארו היטב על ידי העובדה ששמעתי בנערותי, הגביה את צלצול קולו המגיד הירושלמי רבי בן ציון ידלר זצ"ל:

הלילה היה חשוך, לילה חורפי. הרב שב זה עתה מתפילת ערבית, אנשים שנכנסו ויצאו בשאלות הלכתיות, ופרטיות. יהודי יקר רוח, ירא שמים, המתין לתורו, ונכנס לרב העיירה – שהיה גם רבו בישיבה, ושאל בביישנות: "מורי ורבי, כיצד לנצח את היצר, הוא מתגבר עלי בכל יום ויום, מנצח אותי, מה אעשה". הרב שהיה מחכמי המוסר, שתק והרהר, אח"כ שח בקול,

כמציע: עליך ללכת אל ר' פלוני, ירא שמים ובעל שכל ישר, הוא בוודאי ייתן לך תשובה הגונה ודרך ישרה לבעייתך, אני מכירו היטב", אמר הרב.

השואל, יצא מבית הרב והחל לצעוד, לצידה השני של העיירה, שם התגורר אותו תלמיד חכם וירא שמים. כשהגיע בשלום נעמד על יד השער, דפק על הדלת – ולא נענה. הוא נקש שוב, צלצל גם בפעמון עוד פעמיים נוספות, אך לא נענה. החליט לשוב על עקבותיו. לפני שעזב את החצר הגביה את עיניו והבחין, לתדהמתו, כי בחדר הגדול בעל החלונות הנמוכים, יושב לו בעל הבית בראש השולחן. מיהר היהודי לשוב על עקבותיו, ועתה – נקש בחזקה על דלת הבית "מי יודע אולי אינו שומע", אך גם הפעם הדפיקות לא הניבו פרי. הדלת סגורה. בלית ברירה, שב האיש אל בית רבו, הציע לו הרב, "תנסה שנית מחר בבוקר".

למחרת הוא השכים בבוקר ומיד לאחר תפילת שחרית, יצא לדרכו, והגיע. גם כעת מצא את הדלת נעולה, אולם הפעם, מיד לאחר הנקישה הראשונה בעל הבית יצא לקראתו, קבלו בסבר פנים יפות, הכניסו והגיש לו כיסא לשבת. "מה בקשתך", שאל בעל הבית בטוב לבב. "ראשית, רצוני להתחיל בשאלה, "אתמול בערב, הגעתי לכאן, דפקתי על הדלת צלצלתי, אך לא נענית". בעל הבית חיך אליו קלות, והשתתף בצערו מאמש. אחר כך שתק. הוא ביקש לשמוע את הנושא המרכזי למענו הגיע. האיש סיפר לו על נפתולי הניסיונות הרוחניים הנופלים לפתחו בכל יום. לפתע קם בעל הבית על רגליו, מצחו נחרש קמטים, פניו הרצינו, בחכמה. הוא הסיט את כסאו לצד ופנה לעבר האורח: "תאמר לי, ר' יהודי, האתה הוא זה שהיית אתמול, אתה דפקת פעמים רבות על הדלת, שוב ושוב, האם לא חשת בושה לצלצל כמה פעמים על דלת של מישהו אחר, אדם הרואה שלא פותחים לו את הדלת האם הוא ממשיך להפריע ולצלצל, היה לך לשוב על עקבותיך בלי להרבות בצלצולי פעמון. שקט נבוך הדהד בחלל החדר. בעל הבית מיהר כאילו לפייס את האורח: "חלילה, אני מבין שלא התכוונת לרעה, אינני כועס עליך, רק רצוני לדבר אתך לגופו של דבר. המשיך והצליף בו: מה אתה חושב שאם היית דופק עוד מאה פעם הייתי פותח לך, האם אינך מבין שלא מוכרחים תמיד לפתוח, כי אם אפתח את הדלת לכל מי שעומד על מפתן הבית, בכל עת ובכל שעה, אזי העוברים ושבים, הם יהיו בעלי הבית, לא אני, אני אהיה בסך הכול המשרת שלהם, וכי מי כאן בעל הבית, אני או הם", אתמהא.

האורח היה נבוך, קם על רגליו ומיהר לסיים את הביקור. הוא שב לבית רבו, וחזר על כל פרטי המאורע. אמר לו בקול נרגש: הנה לך, יש לך תשובה לשאלתך "כיצד לנצח את היצה"ר", ליצר אין רשות להיכנס אל האדם, הוא רק עומד בפתח ומצלצל "לפתח חטאת רובץ", הוא, האכזרי הזה, קיבל רשות מהקדוש ברוך הוא להגיע עד הפתח לא יותר. שם הוא רובץ. ומכאן הוא מתחיל במלאכתו. הוא שולח כל מיני "אורחים". החכמה של היהודי ירא השמים היא, - להשאיר אותו על הפתח. איך אמר לך האיש הנ"ל "אם אפתח לכל אחד בכל דפיקה, הוא יהיה

בעל הבית לא אני", הקונץ הוא – לא לפתוח את הדלת בכל נקישה, ואז פטורים מלערוך אתו מלחמות.

וישם ה' לקין אות לבלתי הכות אותו כל מוצאו (ד טו)

וישם ה' לקין אות – רב אמר: כלב מסר לו [לשומרו]. (ילקו"ש בראשית.)

הקשה בעל הכתב סופר שאם אכן נמסר לקין כלב לשומרו, אם כן הייתה התורה צריכה לכתוב שהקב"ה נתן לו שומר, ומדוע נאמר שהקב"ה שם לו אות? אלא ביאור הדבר כך הוא – שהרי קין חטא בכפיות טובה כלפי הקב"ה, שבמקום להביא קרבן משובח לאות תודה לקב"ה, הביא קרבן גרוע ואין לך כפיות טובה מזו, ומחמת זאת לא קיבל הקב"ה את קרבנו, וכך נתגלגל הדבר שקינא באחיו עד שהרגו נפש. ורצה הקב"ה לאלפו בינה וחכמה, ולכן נתן לו כלב לשומרו בדוקא, יען כי הכלב כידוע יודע להכיר טובה ל אדוניו, ורצה הקב"ה שיהיה הכלב לאות וסימן לקין שילמד ממנו מהי מידת הכרת הטוב, ומשום כך לא נכתב שהכלב היה לו לשומר, אלא נאמר שהיה לו לאות!

וידע קין את אשתו ותהר ותלד את חנוך ויהי בונה עיר ויקרא שם העיר כשם בנו חנוך (ד, יז)

כלי יקר: כל האוהב קניני האדמה כקין וחבריו לעולם הוא בונה והולך ולא יוכל לגמור בניינו וכל ימיו אין לו מנוחה רק נע ונד בארץ.

הם נפגשו מיד אחרי המלחמה. שניהם נושאים צלקות בגוף ובנפש, מיטלטלים בין זיכרונות ילדות נעימים למחשבות מבעתות וסיוטי לילה בלתי נסבלים. מנסים להחליק על החבטות שבנשמה, לסייע לפצעים הגופניים והרוחניים להעלות גלד, לבנות בנין יציב על החורבות. חיים היה המבוגר מבין שניהם. אחרי הכול היה בגיל עשרים, גבוה וכחוש, שתי עיניו יוקדות בלהט של שאיפות. כשהפרידו אותו מאבא ומיתר בני המשפחה היה צעיר כמעט בשש שנים, וכבר אז גבוה מעבר לגילו האמתי. כך הצליח לשרוד בשלב הראשון. אחר כך התגלגל מתופת אחת לאחרת, עדיין נער צעיר שמתקשה לעכל את מה שחולף עליו, ותמה על יכולתו לעמוד בכל הנוראות הללו ולהישאר בין החיים. הוא שם פעמיו לארץ ישראל מיד כשנקרתה בפניו ההזדמנות הראשונה. הוא הסכים לכל עבודה מזדמנת. ידע שאינו יכול להתפנק. הוא חייב להתפשר אם ברצונו להתייצב על רגליו ולהמשיך את מה שנקטע. כך עלה בידו למצוא עבודה, ועם הזמן אפילו קורת גג סבירה. החדרון צר הממדים היה עבורו, בנסיבות ההן, דירה מרווחת. הוא עבד במשך שעות מרובות. התרועע עם מכרים חדשים – ישנים, ובין לבין היה מתגנב בלאט אל מקום הבילוי של כל פליט באותם ימים: לוחות המודעות ועליהם שמות אנשים המחפשים קרובים. לא היו לו

ציפיות רבות. הוא התקשה להאמין שעוד יראה מישהו מהם. הוא היה הבכור במשפחה. כל האחרים היו ילדים צעירים. על הוריו שמע עדויות זוועה. אז למי הוא יכול לצפות? את מי הוא מחפש ברשימות? ובכל זאת, דחף פנימי לא התיר לו להימנע. אולי היה זה זיק של תקווה שביקש לשמר, אולי קשר אל העבר שנראה עתה כל כך לא מציאותי. הוא המשיך. באחד הימים, בשעת ערב, עמד שם פעם נוספת. מבטו רפרף על פני השמות כמעט באילוץ כביכול, כדי לצאת ידי חובה. לפתע, נדמה היה לו שהוא מבחין בשם מוכר. הוא כיווץ את עיניו, לא. הוא לא טעה. שמו של שאול, אחיו הצעיר, היה רשום שם שחור על גבי לבן. איך ייתכן? שאול נשאר? ילד שהיה אז בגיל אחת עשרה. כיצד? הוא שב וחכך את עיניו. עם כל זה, למרות כל הספיקות וההיסוסים, החליט שעליו לברר במי מדובר, אולי זה בכל זאת אחיו? שבוע לאחר מכן כבר היו בדירה שלו שני דיירים. הוא ושאול אחיו. שאול היה חלש. נפשו וגופו מיוסרים. בדרך פלא שרד את התקופה הקשה. עכשיו, התקשה לשוב למעגל החיים הרגילים. חיים נטל אותו, כמובן מאליו, תחת חסותו. דאג לו, גונן עליו, התחלק עמו במעט שהיה לו, דאג להאכילו במאכלים מבריאיים, עשה כל מה שניתן כדי לייצבו. הרגיש כל העת שהוא בשליחות, שהוא ממלא את התפקיד המוטל עליו.

שאול התגבר. מספר חודשים מאוחר יותר, כשעברו פעם שניהם ברחוב, חלפה במקום מכונית. בימים ההם לא היה זה חזיון שכיח. חיים הביט בה בהתעוררות. – "עוד תראה שתהיה לי מכונית..." לחש באוזניו של אחיו. כששמע שאול שהוא מביע משאלת לב, הבין שחיים אינו מוותר על שאיפות. הוא יגיע בסופו של דבר למטרתו. אבל, שאול לא היה שותף לדעתו של אחיו. הוא חשב בליבו האם בשביל המטרה הזו השאיר אותו הבורא יתברך בחיים? הרי הבורא יתברך רוצה שנשתמש עם השאיפות הללו לעבדו בלבב שלם. הוא היה בטוח שגם הוריו הי"ד לא השתוקקו שיחתור למטרה כזו. שאול רמז לאחיו שלא בשביל מכוניות האדם בא לעולם... אבל חיים התעלם מהמשפט. שאול שמר את הדברים בלבו. המתין לראות מה יהיה מקומה של 'המכונית הנכספת' בחייו של חיים, ועד כמה ישתעבד לה.

הזמן עשה את שלו. שניהם הקימו בתים והקפידו להישאר קרובים. הם גרו בסמיכות ונפגשו לעתים קרובות. אף פעם לא שכחו שהם הנותרים מכל המשפחה הגדולה. גם לאחר שנים חשו שהם נאחזים זה בזה כטובע הנתלה בקרש הצלה. אלא שכל אחד הלך בדרכו. שאול התאמץ בכל יכולתו לבנות בית זהה לזה שנהרס בידי הצוררים. בית הוריו היה בית יהודי שורשי, כזה שהמשיך בגאון את מסורת הדורות שלפניו. אל המודל הזה שאף. כל פירור הנהגות מזיכרונות הילדות שלו בבית שגדל, שימש אבן יסוד בבית שבנה. ומכיוון שהעבר היה לוטה בערפל סמיך בגלל גילו הצעיר, ומה שחווה על בשרו בהמשך, בכל מקום שהיה עליו להחליט בעניינים של אורח חיים, היה נוהג לשוות בעיני רוחו כיצד היו הוריו נוהגים במקרה כזה? מה הייתה דעתם של אבות אבותיו בבעיה, ולנהוג בהתאם. חיים בחר לו דרך פשרנית יותר. גם בביתו הייתה

שמירת מצוות מלאה, אבל הרוח הייתה מעט שונה. שאול הצר על הדבר. הוא נמנע מלדבר עמו ישירות על כך. כי ידע שחיים לא יקבל, ע"כ בחר בדרך עקיפה, ברמיזות. תמיד עמדו מול עיניו הימים הקשים שבהם נתמך על ידו ומנעו ממנו להרחיב את הדיבור על מה שאינו נושא חן בעיניו. חיים קלט את הרמזים ותירץ את דרכו: "תשמע, שאול, אני צריך לבסס את עצמי ואת משפחתי. אין לי רגע אחד פנוי. העבודה אוכלת כל חלקה טובה. אינני יכול להקדיש יותר ללימוד, לחינוך הילדים, להקפדה של מצוות גדולה יותר. אני עובד קשה כדי שיהיה להם טוב. בקרוב אגיע גם למכונת משלי. חכה, חכה, כשתהיה לי מכונת". סיים במבט חולם וצל של חיוך על השפתיים. שאול חשב בכעס על מכונת החלומות של אחיו. עבור שאול סימלה המכונת הזו את פירמידת השאיפות של חיים. בראש הפירמידה האישית שלו ניצבו ערכים שונים, ערכים רוחניים...

כמו בכל עניין אחר גם כאן התמיד חיים במאמציו להגשים את מאווייו. יום אחד הגיע אל שאול, מבט של אושר בעיניו, צרור מפתחות מצטלצל בידיו. יש לו מכונת. עדיין היה חריג למדי בנוף השכונתי. מעטים בלבד היו בעלי רכב ממונע באותה תקופה. שאול בתמימותו היה בטוח שמאותו יום יעשה חיים תפנית בדרכו וישקיע את מרצו ושאיפותיו בכיוון האמתי. הרי הוא כבר הגיע לפסגת חלומותיו. "אולי נקבע ללמוד משהו ביחד בבית הכנסת השכונתי?" הציע לאחיו. "אולי. נראה". התחמק מתשובה מבטיחה. הוא היה שרוי באופוריה, ושמחתו גרמה לו שלא לדחות את ההצעה על הסף. לתדהמתו של שאול התברר לו לאחר זמן קצר שהסיפוק היה זמני בלבד, כמו כל הדברים של העול הזה שקסמם הדמיוני פג מיד עם השגתם. חיים הסביר לו שיש לדאוג לתחזוקתו של האוטו. הוא גם לא נצחי. עם הזמן הוא מתיישן, וחייבים להחליפו. גם הדגמים משתנים. לא ניתן להישאר מיושן ולנוע כעבור שנים ברכב עתיק. – "אתה יודע, כל המעמד בחברה נקבע על פי הדגם שבו אתה נוהג". "ומה עם הנשמה?" העז שאול להעיר – "אותה אין צורך לתחזק, לשפר, לשמור אותה חדשה?" הקשה. חיים דמם לרגע. נותר מהורהר. משהו ברבדים פנימיים בליבו החל לרטוט, אבל רק לשניות ספורות. "הנשמה? כן אתה צודק. חכה. עוד מעט. עוד מספר חודשים, כשתהיה לי מכונת חדישה" ... שאול ניסה לרמוז לו, מה יקרה כשהיה לך מכונת חדשה. האם תעזוב את הכל ותתיישב ללמוד תורה? תסובב את הגלגל לאחור ותשנה את החיים שכבר חלפו? תתחיל את חיך מחדש? ואז פתאום יגמר המרדף אחרי הדגם החדש? אך חיים לדאבונו נותר בשלו. שקוע עד למעלה ראש בניסיון לבסס את מעמדו בחברה על פי דרכו, נותן פחות ופחות את דעתו על קניינים רוחניים ונצחיים. כשהגיע חיים לגיל פרישה, חשב שאול שאולי עכשיו ניתן יהיה לנשום לרווחה. יש לו כבר מכונת יוקרתית וחדשה, הוא יכול לשבת במנוחה ולמלא את צקלוננו במה שנעדר ממנו כל השנים. חשב והתבדה. הוא החל לשוחח עמו בנושא והופתע מהתשובה. "הכל נכון. פרנסת הילדים כבר איננה עלי, לי יש די מהגמלאות. אבל, אינני מוצא מנוחה. אני שואף למכונת אמריקנית, כזו שלא תשאיר אף עין ברחוב אדישה. חכה, כשתהיה לי מכונת אמריקנית" ... שאול משך בכתפיו. ידע שאינו מסוגל

להמשיך וללחון, על דברים שממילא לא יישאו פרי. הוא נותר בתייתו, מנסה להשלים את המשפט שנותר פתוח. מה יהיה כשתהיה לחיים מכונית אמריקנית? הבית שלו כבר לא יהיה לעולם כמו בית אבא. אבל, מי יודע? אולי הוא מלא בכוונות טובות ומתעתד להשתמש בה לצורכי חסד ומצוות? חיים המשיך במרוץ חסר המעצורים להגשים את המטרה שסימן לעצמו. למרות שכוחותיו לא היו כבעבר, לא הפסיק לעבוד. הרצון להראות לכולם את המכונית האמריקנית שלו הניע ביעילות את מרצו. הוא לא ויתר. אח, כשרק תהיה לו מכונית אמריקנית, הבטיח לכולם.

נזדמנו פעם שני האחים ביחד לבית הכנסת השכונתי. בין מנחה למעריב התיישבו ליד אחד השולחנות והחליפו מילים של התעניינות. שאול הביט באחיו בדאגה. הוא נראה לו עייף וסחוט. "נו, אולי הגיע הזמן לנוח קמעה? לנטוש את העבודה המייגעת?" ניסה. חיים התעורר, בוודאי. בוודאי. כשרק תהיה לי מכונית אמריקנית", פלט מתוך שיגרה.

על השולחן שלידם הייתה מונחת ערמה של עלונים שבועיים, שאול נטל אחד מהם תוך כדי דיבור, בלי משים, לידיו. עיניו נתקלו בפסוק ששימש ככותרת הדברים: "חכם לב יקח מצוות". בהמשך הובא משלו של ה"חפץ – חיים" זי"ע, המספר על בן שהיה סמוך על שולחן אביו במשך שנים אחדות, כשביקש שייעשה עצמאי, נתן בידו סכום כסף גדול ושלה אותו ליריד כדי לרכוש סחורה. הבן הזיל את כספו עבור כלי זהב שמצאו חן בעיניו ושטרות שהוצעו בפניו במחיר זול מאד וחזר לבית אביו מאושר. זה התבונן בסחורה וכעס. הכלים היו מחרס פשוט מצופה בזהב. לא שווים אפילו מאית מהסכום ששולם עבורם. השטרות היו מזויפים, וסיכנו את מחזיקם. כך גם מי שמקבל את קצבת שנותיו בעולם הזה ומשתמש בכלים שניתנו לו לרכוש קנייני הבל. – כלי חרס מצופים ושטרות מזויפים. מי שמנצל את השנים ואת הנתונים שבידיו ורוכש מלאי של מצוות ומעשים טובים, הוא ראוי להיקרא חכם. זה שנאמר בפסוק "חכם לב יקח מצוות". עיניו של שאול שוטטו על פני השורות. המילים הללו כאילו נרשמו במיוחד עבור אחיו. הוא הושיט את הגיליון לאחיו שנתרצה ועיין בו. "מצוין", אישר חיים בסתמיות. "הכול יהיה שונה כשתהיה לי מכונית אמריקנית". מה עוד יכול היה שאול לעשות כדי לשכנע את אחיו? הוא הרים ידיים.

בערבו של יום חמישי שגרתי ואפור, צלצל הטלפון בביתו של שאול. חיים היה על הקו. "מחר בצהריים זה אצלי!" בישר לו. ברגע הראשון לא קלט שאול במה מדובר. אבל, רגע קצר לאחר מכן ידע בדיוק למה הכוונה. המכונית!!! המכונית האמריקנית. זה שחיים חלם עליה במשך שנים. משאת חייו תהיה מחר בצהריים אצלו. "מחר אני מקבל את המפתחות!!!" חזר חיים, נלהב. בצהרי יום השישי החנה חיים את המכונית האמריקנית שלו בחניה של הבניין בו התגורר. הוא יצא ממנה בתחושת ניצחון, מניע את המפתח בהנאה. בדרך כבר הספיק למשוך תשומת לבם של מספר עוברים ושבים, ונפשו התענגה. הוא ליטף אותה במבטיו. סוף סוף הגשים את החלום. ביום ראשון הקרוב יציג אותה בפני בני המשפחה. בליל שבת, בשעה מאוחרת, יללו הצופרים של מכוניות

ההצלה ליד ביתו של חיים. הם שהו בביתו זמן מה, ולאחר מכן החישו אותו במהירות לבית החולים הקרוב במצב קשה. אף אחד לא שת לבו באותם רגעים למכונית המפוארת שניצבה בחניה ליד ביתו. ביום ראשון הובילו את חיים לדרכו האחרונה. שאול אחיו עמד שם והמתין לצאת הלוויה, עיניו המצועפות בחנו את מודעת האבל העגומה. עכשיו, נותר רק הוא שריד מכל המשפחה הגדולה. הוא נשא את עיניו. לא הרחק ממנו חנתה בשלווה תהומית מכונית אמריקנית מפוארת. המכונית עליה עבד וחלם חיים. לבו בכה. הנה, המכונית כאן, וחיים שם... דמעות גדולות התגלגלו לאיטן על לחייו. הוא חש בכאב חד. בכה על חיים שטעה. יותר מכל דאבה נפשו על סימומו המעשי של המשפט שהיה שגור על שפתיו של חיים: "כשתהיה לי מכונית אמריקנית..." אבל מה יש לו מזה, הוא באדמה והמכונית בחניה... מחכה ליורש העולם שייהנה מעמלו רב השנים של בעליו... והמסר ברור לכולנו...

”וַיְהִי כָּל יְמֵי אָדָם אֲשֶׁר חַי תִּשְׁעַ מאות שָׁנָה וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיָּמָת” (ה, ד-ה). (להתעדן באהבתך)

מובא במדרש (ילקוט שמעוני, בראשית מא): ”זה ספר תולדות האדם – העביר לפניו כל הדורות, הראהו דוד חיים חקוקים לו ג’ שעות. אמר לפניו, ריבונו של עולם, לא תהא תקנה לזה? אמר: כך עלתה במחשבה לפני. אמר לו: כמה שני חיי? אמר לו: אלף שנים. אמר לו: יש מתנה? הביא את השטר וכתב עליו שטר מתנה, וחתם עליו הקב”ה ומטטרו”ן ואדם“.

מובא עוד במדרש, שכאשר הגיע זמנו של אדם הראשון למות, כשהוא בן תשע מאות ושלושים שנה, הוא טען כי ימי חייו אלף שנים ועדיין לא הגיע זמנו להיפטר מהעוה”ז. הראה לו הקב”ה שטר שהוא עצמו חתם עליו, שבו התחייב להעניק שבעים משנותיו לדוד המלך. אדם הראשון טען כי הוא חוזר בו ואין הוא מסכים לתת שבעים שנה לדוד המלך. אמר לו הקב”ה, הרי עתיד לצאת ממך איש צדיק, הוא יעקב, שעליו נאמר (מיכה ז, כ): ”תתן אמת ליעקב“, ואם כן עליך לשמור על מידת האמת 'שלא יהא התלמיד גדול מהרב‘.

ואמר בזה הגאון הצדיק רבי אריה לוי זצ”ל ביאור נפלא, שכל זה רמוז בספר תהלים – ספרו של דוד המלך ע”ה – בפסוק (קמו, ג-ד): ”אל תבטחו בנדיבים וגו’... תצא רוחו ישוב לאדמתו וגו’” – ”אל תבטחו בנדיבים“, זה אדם הראשון שנתן שבעים משנות חייו בנדבה. מדוע אין לבטוח בנדיבים? כי תצא רוחו ישוב לאדמתו ביום ההוא אבדו עשתונותיו, ביום שתצא רוחו ויהיה עליו לשוב לאדמתו, ביום ההוא אבדו עשתונותיו והוא ינסה לחזור בו מהבטחתו, אבל אשרי ש-אל יעקב בעזרו, כי רק על ידי שאמר לו ה’ שייצא ממנו יעקב, היה לו לדוד המלך הדבר לעזור, שכך ניתנו לו שנותיו שנדב לו אדם הראשון..

ויהי נח בן חמש מאות שנה (ה,ל"ב) (מנחם יעקובזון)

מפרש רש"י במקום: "א"ר יודן מה טעם כל הדורות הולידו לק' שנה וזה לחמש מאות? אמר הקב"ה אם רשעים הם יאבדו במים ורע לצדיק זה ואם צדיקים הם אטריח עליו לעשות תיבות הרבה כבש את מעיינו ולא הוליד עד חמש מאות כדי שלא יהא יפת הגדול שבבניו ראוי לעונשין דכתיב "כי הנער בן מאה שנה ימות" ראוי לעונש לעתיד וכן לפני מתן תורה."

וצריך ביאור, הרי אם ירבו צאצאיו יהיו הרבה אנשים שיוכלו לעזור לנח לבנות התיבה? ומשמע בדברי רש"י שרק נח יכול לבנות התיבה ויש להבין מדוע?

הגר"א מסביר זאת ע"פ הגמרא בכתובות (פרק י"ב) שמסופר שם שחייא זרע פשתן ועשה מהם רשתות וצד צביים ע"י הרשתות ואת הבשר נתן לעניים ואת העור עשה קלף וכתב עליו את החומש ואת המשנה והלך ללמד ילדי ישראל שלא תשתכח תורה מישראל. והגר"א מקשה מדוע טרח כ"כ וכי לא יכל לקנות חומשים אצל סופר ומדוע טרח לזרוע לקצור לטוות וכו'? ומתרץ זאת שבשביל מטרה כ"כ קדושה שהיא ללמד תורה (בשביל שלא תשתכח תורה מישראל) צריך שמהתחלה הכול יעשה לשם שמים ולכן הוא זרע לשם מצווה וקצר לשם מצווה וכו'.

וכן לגבינו, בשביל להקים עולם חדש צריך שההצלה תעשה ע"י צדיק גדול ולכן נח היה צריך להתאמץ לעשות לבדו את כל התיבה ללא עזרת בניו, שאף שהיו צדיקים לא היו בדרגתו.

במה הקב"ה משקיע?!

"אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי" (ירמיהו לג, כה')

הקב"ה ברא את כל היקום בשביל התורה. נדמיין לעצמנו שהיו באים לביל גייטס (דורג עד לא מכבר בין עשירי העולם...) ומבקשים ממנו להשקיע 10,000 ש"ח בעסק קטן האם הוא יסכים? בוודאי שלא תשובתו תהיה: "אני לא מתעסק עם סכומים קטנים כאלה..." הקב"ה השקיע בבריאה סכומים שהם מעבר לדמיון שלנו ומהיכולת לתפוס סכומים בסדר גודל שכזה, וכל זה בשביל התורה. כעת עלינו להבין מהו ערכה של תורה!

הרב ראובן קרלשטיין שליט"א הביא סיפור מליצי המשמש כמשל למה הדבר דומה: ברוסיה היה אוליגרך יהודי - עשיר גדול ולו עסקים מסועפים שבחלקם היה לו שותף לעסקים גוי עשיר אף הוא. לא פעם קינא העשיר בהצלחתו של היהודי וניסה להתחקות אחר הצלחותיו וראה הצלחה... כאשר היהודי קנה מניות בחברה כל שהיא רץ הגוי והשקיע אף הוא ובכל פעם התברר למפרע שהייתה זו השקעה נבונה... יום אחד שאל העשיר הגוי את מזכירו: "אמור לי מתי חל יום

הכיפורים אצל היהודים?" המזכיר בדק והגביר ביקשו לרשום ביומן שעליהם להגיע לבית הכנסת היהודי...

בערב יום הכיפורים הגיעו השניים וישבו בין קהל המתפללים כשכיפות לראשיהם. עיניו של הגוי כבר קלטו את ידידו היהודי יושב במזרח כשעיני כל נשואות אליו בטרם החלה מכירת ה"כל נדרי". הגבאי עלה לדוכן והכריז: "כל נדרי!" הגביר היהודי כבכול שנה הרים את ידו ואמר \$10,000. כבר בתחילת המכירה היה ברור שככל שנה הגביר ייקח את המצווה החשובה הזו... אך לפתע הורה הגוי למזכירו לומר \$20,000 המזכיר הרים את ידו והגבאי הכפיל את הסכום. הגביר היהודי לא התרגש במיוחד והציע \$50,000 סכום שלרוב הנוכחים היה משכורת תלת שנתית... אך הגביר הגוי אמר למזכירו תכפיל מהר... המזכיר משתאה, מרים את ידו ומציע \$100,000 והוא זוכה במצווה של "כל נדרי"... המזכיר שואל את ה"בוס": "תגיד לי אתה יודע מה קנית"? "ממש לא!" השיב הגוי המבולבל... "אז מה פתאום שמת על זה סכום כל כך גבוה"?! הקשה המזכיר הו... אז השיב הגוי: "אינני יודע מה זה, דבר אחד ברור לי שאם היהודי הזה שם \$50,000 זה שווה לא פחות מ-\$100,000..."

כן הוא הנמשל:

אומר הרב קרלשטיין: "אינני מבין מהי ערכה של מצווה או מהו ערכה של דקת לימוד תורה. אך אני משער שהרמב"ם כן ידע, רשב"י בוודאי שידע... ואם הם השקיעו כל כך הרבה בלימוד התורה סימן שההשקעה אכן שווה!!!... הקב"ה השקיע את כל הבריאה בשביל התורה!!! בואו נצטרף למי שמבין ונשקיע גם אננו..."

"כי תעבד את-הָאָדָמָה, לֹא-תִסַּף תַּת-כַּתָּה לָךְ"

קין והבל רבו על הירושה ושאו את כוח הלחימה משמם.

קין - "קניתי איש את ה'" כל העולם הוא קניינו האישי רוצה את האדמה...

הבל - "הבל הבלים הכל הבל" האדמה לא מעניינת אותו כל דבר שהוא בעל אחיזה בקרקע ממנו והלאה...

לכן קין מקבל את כל האדמה והבל מקבל את מה שמעליה.

האבסורד הוא שלמרות החלוקה קין מקנא באחיו וקם עליו להורגו נפש. מה שלבסוף קרה ששניהם מתו בחיי אביהם..

אם כך נשאלת השאלה: "על מה רבתם"?!... רבו ומתו על דבר שלבסוף כלל לא הגיע אליהם אלא לאחים הנוספים שהביאו אדם וחווה בהמשך...

הרב צימרמן מביא: שבין קין להבל היה הסכם יישכר וזבולון. כאשר קין עובד אדמה - עולם הזה והבל מתבודד בהרים ועובד את ה' כפי שהאבות עבדו רועה צאן... וממה הוא מתפרנס? קין מפרנסו ובתמורה לחלק בעולם הזה שמקבל הבל מקין הוא - הבל, מפריש לקין חלק לעולם הבא... באיזה שהוא שלב קין מאוכזב מהעסקה ולבקשת ה' מביא קורבן את הפסולת של פרותיו. ה' שועה למנחתו של הבל שהביא מבכורות צאנו וקין קם עלו והורגו. באותו רגע מודיעו הקב"ה: "כִּי תַעֲבֹד אֶת-הָאֱדָמָה, לֹא-תִסָּף תֶּת-פִּתְחָהּ לָךְ" דע! כל מה שקיבלת יכול בשפע עד כה, אין זאת אלא בזכות הלימוד של הבל. כעת שהבל איננו כל השפע שקיבלת על מנת לפרנסו מבלי שתחסר יעלם!

לקח גדול עבורנו: כל עוד אדם מפריש מנכסיו להחזקת תלמידי חכמים הרי שכספו מקבל כוח ומתחזק והשפע מצוי בידו. אך חלילה לנו מלשכוח שכל השפע מגיע בזכות לימוד התורה שלהם וברגע שפוסק האדם מלתת ירגיש הוא מיד את החיסרון בכיסו...

העולם עומד.

רבי חיים שמוחה ויטלס, רבה של בוברקה בפולין, היה משתדל לסיים את תפילתו עם הציבור, כדי שלא יצטרכו להמתין לו בסיום קריאת שמע ושמונה עשרה. כמו־כן היה בקי בכל דיני השולחן ערוך והיה משיב מיד למי ששאל שאלה הלכתית. הוא היה אומר בחיוך שזה מה שנאמר במשנה "על שלושה דברים העולם עומד על הדין ועל האמת ועל השלום" יש שלושה דברים שגורמים שה'עולם', הקהל, יהיה 'עומד' וממתין: 'על הדין' כאשר שואלים את הרב שאלה והוא צריך לעיין בספרים; 'על האמת' כאשר הרב משתהה עד שהוא מגיע ל'אמת' שבסוף קריאת שמע; 'ועל השלום' כשהרב מתמהמה לסיים שמונה עשרה ולומר 'עושה שלום'.

מה רבו מעשיך ד'.

אלו היו ארבע השעות הארוכות ביותר בימי חייו של חייל ואותן הוא לא ישכח לעולם. היה זה באחד מימי פברואר 1991. מלחמת המפרץ הייתה בעיצומה. מזה חודש וחצי מפציצים וכותשים מטוסי כוחות הקואליציה המערבית את צבאו של סדאם חוסיין שפלש לכווית. צי אדיר של אוניות קרב ומשחתות של ארצות הברית, בריטניה ומדינות נוספות התאסף סביב חופי כווית, וכולם המתינו לתחילת הפלישה היבשתית שתכריע את המלחמה. רס"ן מייקל ריילי היה איש יחידת הרדאר של הצי המלכותי הבריטי. תפקידו היה אחד האחראיים והמכריעים ביותר: להגן על הספינות מפני פגיעת טילי קרקע-ים העלולים להגיע מכיוון היבשה. זו מטלה מתישה ביותר,

שדורשת ריכוז מקסימלי במשך כל המשמרת. רגע אחד של חוסר תשומת לב, עלול לעלות במחיר יקר של חיי אדם וציוד לחימה השווה מיליארדים. המרחב האווירי היה מלא וגדוש בפעילות, מה שהקשה שבעתיים על משימתו של רס"ן ריילי.

מטוסי קרב המריאו מנשואות המטוסים כשהם נושאים פצצות חכמות, ושבו לאחר ששיגרו את מטענם אל היעד, כדי להתחמש שוב ולהמריא לסבב הפצצות נוסף. צג הרדאר היה מלא נקודות מרצדות שנעו במהירות. כל נקודה כזו, ידע רס"ן ריילי, יכולה לייצג מטוס 'משלנו' או טיל קטלני – שיש לשגר לעברו טילי אוויר-אוויר וליירטו לפני שיגיע למטרתו. ברגע מסוים הופיעה על צג הרדאר של ריילי נקודה בלתי מזוהה, כשהיא מתקרבת מכיוון עיראק לעבר ריכוז כוחות הצי. רס"ן ריילי הביט בנקודה ואימה גדולה הציפה אותו. הוא לא ידע להסביר לעצמו מדוע, אבל משהו בנקודה הזו עורר בו רגשי פחד בלתי מוכרים. הוא בחן את הצג. הנקודה התקדמה בדיוק באותה מהירות שבה טסו המטוסים ששבו מהתקיפה, אבל משום מה היא הדליקה במוחו את כל הנורות האדומות והפעילה את כל פעמוני האזהרה.

באופן אינסטינקטיבי הוא ניסה לבדוק אם זה אחד ממטוסי כוחות הקואליציה, אבל אז נזכר שכלי הטיס ניתקו את מערכות הזיהוי האלקטרוניות כדי למנוע את חשיפתם בידי העירקים, כך שלא הייתה אפשרות לדעת מהו העצם הנע לעברם במהירות של 900 קמ"ש. ריילי החל להזיע וידיו נתקפו רעד. ליבו הלם בקצב מהיר והוא חש חרדה מטפסת בגרונו. במשך שניות אחדות הביט בנקודה כמאובן. הוא חישב את מסלולה והבין שהיא עושה את דרכה לעבר אוניית חיל הים האמריקני 'מיזורי'. חיהם של מאות חיילים ואנשי צוות תלויים עכשיו בהחלטתו, האם זה מטוס תמים או טיל קטלני העומד להטביע את האונייה....

בהחלטה של רגע נתן רס"ן ריילי פקודה לירות לעבר המטרה. שני טילים התרוממו ברעם מסיפון האונייה וטסו לעבר העצם הבלתי מזוהה. הבזק אור אדיר האיר את מימי האוקיאנוס, ופיצוץ עז נשמע למרחוק. תוך שניות נזעקו לחדר הפיקוד כל הבכירים. 'מי נתן את ההוראה לשגר את הטיילים?' שאל מפקד האונייה, וריילי נטל על עצמו את האחריות. 'היה לך זיהוי מוחלט?' זה טיל? אתה בטוח שזה לא מטוס שלנו?' שאל המפקד. 'לא, לא היה לי זיהוי מוחלט', הודה ריילי. 'אז מדוע פוצצת את זה?' זעם המפקד. 'זה היה טיל קרקע-ים. אני יודע...'. השיב ריילי. 'את זה נבדוק מיד!' אמר המפקד, ועזב בזעף את חדר הפיקוד. כל עתידו של רס"ן ריילי היה מונח עתה על כף המאזניים. אם יתברר שהוא 'הוריד' מטוס של כוחות הקואליציה זה עלול להשפיע על כל גורל המלחמה, וכמובן על גורלו האישי.

שני מסוקים נשלחו לבדוק את השרידים שצפו על פני המים. ארבע שעות מורטות עצבים חלפו עד שהתשובה הגיעה: זה היה טיל קרקע-ים עירקי! רס"ן ריילי הציל את הספינה 'מיזורי'

ואת מאות אנשיה! 'אבל איך ידעת?' נשאל ריילי שוב ושוב בשבועות ובחודשים הבאים. הנקודה על הצג לא הייתה שונה מהנקודות שייצגו מטוסים. 'איך ידעת שזה טיל?' שאלו אותו, ולריילי לא הייתה תשובה אחרת חוץ מאשר: 'פשוט ידעתי. אינני יודע כיצד'.

לאחר המלחמה הוקמה ועדת חקירה שכללה מדענים ופסיכולוגים בעקבות מקרה ריילי ומקרים דומים. החקירה גילתה כי בכל המקרים היו רמזים דקים שרק תת ההכרה של האדם יכולה הייתה לזהות. אצל ריילי, למשל, הנקודה נראתה על הצג אותו דבר, אך אם הגדילו אותה פי כמה וכמה היא הייתה שונה במידה מועטה מהנקודות של המטוסים. תת ההכרה שלו, שראתה דברים בצורה חדה הרבה יותר, הבחינה בסכנה ושיגרה למוחו אותות אזהרה שגרמו לו לשגר את הטילים. מעל לסף ההכרה הוא לא הבחין בדבר, ולכן לא יכול היה לתת תשובה לשואלים כיצד ומדוע קיבל את ההחלטה. למוח האדם יש יכולות עצומות, שרק חלק מהם התגלה עד היום לחוקרים ולמדענים - וגם הם יודעים כי יעברו עוד שנים רבות, אם בכלל, עד שהם יפצחו את סודות המוח ובריאתו. אנו קוראים השבוע בפרשת בראשית, על בריאת העולם, ועל פסגת הבריאה – האדם. ככל שהמדע מתקדם ואנו יודעים על המורכבות המדהימה ועל התחכום הבלתי נתפש של כל דבר ודבר בבריאה, אין לנו ברירה אלא להכריז: מה רבו מעשיך ה'!

חידון פרשת בראשית

- מיהו האדם שמכונה "ראשית" בספר בראשית?
יעקב מכנה את ראובן בנו הבכור "ראשית אוני" (בראשית מט ג).
- איפה עוד מוזכר בחומש בראשית הביטוי "יום אחד" מלבד ביום הראשון של הבריאה? (2 תשובות).
בבראשית כז מה, רבקה חוששת לשכל את שני בניה "יום אחד". בבראשית לג יג, יעקב מתחמק מלהמשיך את דרכו יחד עם עשיו בתירוץ שזירוז הילדים והצאן "יום אחד" עלול להזיק להם.
- בתהליך הבריאה השמש והירח אינם נזכרים בשמם אלא נקראים "המאורות הגדולים". באיזה פסוק בחומש בראשית מוזכרים גם השמש וגם הירח?
השמש והירח מוזכרים בבראשית לז ט, בתיאור חלומו של יוסף.
- "תנינים" (חיות הים הגדולות) נבראו ביום החמישי (א כא). איפה עוד מוזכרת בתורה המילה תנין?
בשמות ז י, מטהו של אהרן הפך בדרך נס לתנין (אולם כאן מסביר רש"י שמשמעות המילה תנין היא נחש).

5. איזו אות מהאלף בית אינה מופיעה בתיאור הבריאה שבפרק הראשון?
האות סמך מופיעה לראשונה רק בבראשית ב יא.
6. הנחש פיתה את חווה לאכול מעץ הדעת. איפה עוד מופיע בתורה נחש? (4 תשובות).
הנחש מוזכר בברכתו של יעקב לבנו דן (בראשית מט יז). בתיאור הסנה הבוער (שמות ד ג) מטהו של משה הופך לנחש. כשנחשים מכישים את בני ישראל במדבר (במדבר כא ו-ט), משה יוצר נחש נחושת. ובדברים ח טו, ה' מתאר כיצד הוא שמר על בני ישראל במדבר מפני נחשים.
7. איזה תואר מתאר את אדם וחווה וגם את הנחש?
התואר "ערום" מתאר את שלושתם. אדם וחווה מתוארים "ערומים" – מבגדים (בראשית ב כה). וגם הנחש נקרא "ערום" למרות שבהקשר הזה הכוונה לערמומי (בראשית ג א).
8. למרות שהמילה פרי מוזכרת מספר פעמים בפרשה זאת, מהו הפרי היחיד ששמו מוזכר בה?
התאנה היא היחידה ששמה מופיע בפירוש בפרשה (בראשית ג ז). אדם וחווה השתמשו בעליה כדי לכסות את עצמם.
9. מה נמצא גם בקודש הקודשים של המשכן וגם ליד גן עדן?
ה"כרובים" נמצאים בשני המקומות. במשכן היו אלה דמויות זהב שניצבו מעל לכפורת המכסה את ארון הקודש (שמות כה יח), ובפרשתנו הם הוצבו ממזרח לגן עדן כדי לשמור על הדרך לעץ החיים (בראשית ג כד).
10. מיהן ארבע הנשים המוזכרות בפרשה זו?
הנשים הן חווה, שתי נשותיו של למך עדה וצילה (בראשית ד יט), ונעמה אחותו של תובל קין (בראשית ד כב).
11. איזה סבא ונכד מהפרשה מופיעים סמוך זה לזה בתפילת העמידה של ימות השבוע?
אדם ונכדו אנוש (בראשית ה ג, ו) מופיעים בברכה "אַתָּה חוֹנֵן לְאָדָם צֶעֱת, וּמְלַמֵּד לְאָנוּשׁ בִּינָה", כשבתפילה השמות משמשים ככינויים למין האנושי בכללו.
12. מי קרא בפרשה זו לעיר על שמו של אדם אחר? אילו ערים נוספות בתורה נקראו על שמם של בני אדם? (4 תשובות)

קין קרא לעיר על שם בנו חנוך (ד יז). יאיר בן מנשה ונובח קראו לערים על שם עצמם (במדבר לב מא-מב). יתכן גם שהעיר שכם נקראה על שמו של אדם בשם זה (בראשית לג יח-יט).

חידון א' ב' לפרשת בראשית

- א- נברא ביום השישי
- ב- משם לומדים איך לענות לגויים (רש"י)-
- ג- נהר הסובב את ארץ כוש-
- ד- בהם צווה האדם לרדות-
- ה- היה רעה צאן-
- ז- שם הבדולח-
- ח- נקראה עיר כשמו-
- ט- בא ביחד עם הרע-
- י- אבי כל תופס כינור ועוגב-
- כ- מה מקבלים אדם וחוה לאחר החטא?
- ל- הרג את קין (רש"י)-
- מ- חייו היו הארוכים ביותר-
- נ- ארור מכל הבהמה-
- ס- מהו ספירת תולדות אדם (רש"י)?
- ע- ממנו אסור לאכול-
- פ- הנהר הסובב את ארץ החוילה-
- צ- נלקחה מהאדם-
- ק- איפה נמצאת ארץ נוד?
- ר- נקרא שמים-
- ש- לא נאמר בו כי טוב-
- ת- כל ימי חיי אדם-

תשובות לחידון א' ב' לפרשת בראשית

- א. אדם
- ב. בראשית ברא א-להים "
- ג. גיחון.

ד. דגת הים
ה. הבל
ז. זהב הארץ
ח. חנוך
ט. טוב
י.. יובל
כ. כותנות עור
ל. למך
מ. מתושלח
נ. נחש .
ס. ספר תולדות האדם
ע. עץ הדעת
פי פישון
צ. צלע
ק. קדמת עדן
ר. רקיע .
ש. יום שני
ת. תשע מאות ושלשים שנה